

فرهنگ و هنر

پایه هشتم

دوره اول متوسطه

۱۳۹۷

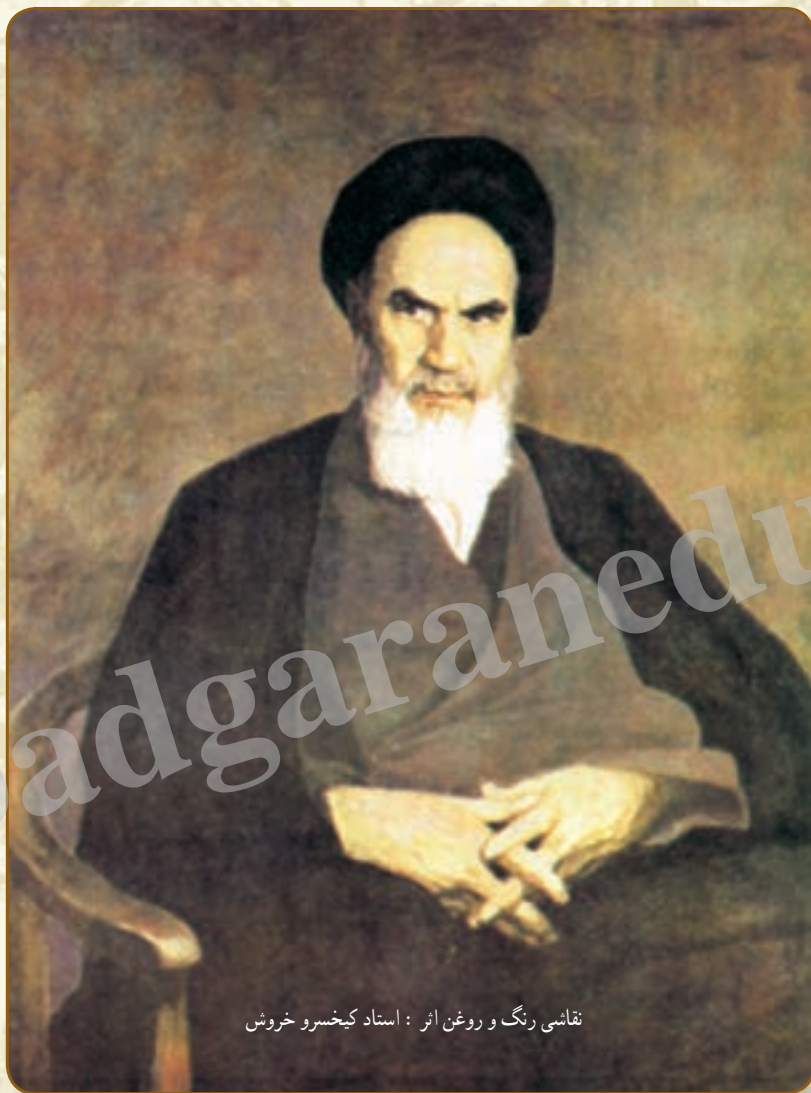
وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب :	فرهنگ و هنر پایه هشتم دوره اول متوسطه - ۱۳۳
پدیدآورنده :	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف :	دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف :	مینو آیت‌اللهی، پیروز ارجمند، سیدغلامرضا اسلامی، فریدون امیری، رحمت امینی، مرضیه پناهیان بور، مینو رحیمی، فریبا شاپوریان، سیدعبدالمجید شریف‌زاده، محمد شهبازی، زهره مجدآبادی فراهانی، حمیدمحمد ظاهری و رضا مهدوی (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
مدیریت آماده‌سازی هنری :	مینو آیت‌اللهی، رضا صفری، میترا زارع و فریبا شاپوریان (اعضای گروه تألیف) - افسانه حجتی طباطبایی (ویراستار)
شناسه افزوده آماده‌سازی :	اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
نشانی سازمان :	لیدا نیک‌روش (مدیر امور فنی و چاپ) - مجید ذاکری یونسی (مدیر هنری) - طاهره حسن‌زاده (نگارستان‌گر) [طراح گرافیک]، طراح جلد و صفحه‌آرا) - فاطمه باقری مهر، شاداب ارشادی، نوشین معصوم دوست، سبیده ملک‌ایزدی، مریم دهقان‌زاده، فاطمه رئیس‌یان فیروز‌آباد (امور آماده‌سازی)
ناشر :	تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی) تلفن : ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹ وبگاه : www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir
چاپخانه :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران : تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش) تلفن : ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۳۷۵۱۵-۱۳۹
سال انتشار و نوبت چاپ :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص» چاپ پنجم ۱۳۹۷

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تملیخ، تبدیل، ترجمه، عکس برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکتیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

شابک ۵-۲۳۵۷-۰۵-۹۶۴-۹۷۸-۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۲۳۵۷-۵ ISBN -978-964-05-2357-5

نقاشی رنگ و روغن اثر : استاد کیخسرو خروش

هنر عبادتت از زمین روح صحت داناها

امام خمینی (رحمة الله عليه)

فهرست

بخش اول: هنرهای تجسمی..... ۶

فصل اول: طراحی ۷

- درس اول: طراحی دوبعدی (سطح)، نقش برجسته و سه بعدی (حجم)..... ۸
- درس دوم: طراحی ذهنی از پرندگان..... ۱۶
- درس سوم: طراحی بناها و فضاهاى معماری..... ۲۳
- درس چهارم: طراحی تزئینات معماری..... ۳۰

فصل دوم: تصویرسازی..... ۳۶

- درس اول: انواع خط..... ۳۷
- درس دوم: کیفیت سطوح در تصویرسازی..... ۴۴
- درس سوم: ویژگی‌های تصویرسازی..... ۵۲
- درس چهارم: روند تصویرسازی..... ۶۰

فصل سوم: عکاسی..... ۶۸

- درس اول: بافت..... ۶۹
- درس دوم: قاب‌بندی..... ۷۴
- درس سوم: زاویه دید..... ۷۸
- درس چهارم: رنگ..... ۸۴

بخش دوم: خوشنویسی..... ۹۰

- درس اول: آشنایی با ابزار خوشنویسی..... ۹۲
- درس دوم: معرفی خط ریحان و مشق سطر نویسی (۱)..... ۹۸
- درس سوم: معرفی خط توقیع و مشق سطر نویسی (۲)..... ۱۰۶
- درس چهارم: معرفی خط رفاع و مشق سطر نویسی (۳)..... ۱۱۴
- درس پنجم: معرفی خط تعلیق و مشق دوسطری نویسی..... ۱۲۲

دانش آموز گرامی

شما در سال گذشته با مجموعه متنوعی از رشته‌ها و فعالیت‌های هنری و همچنین بعضی از آثار فرهنگی و هنری کشور عزیزمان ایران، آشنا شدید. در پایه هفتم با توجه به نیازها و استعدادهای خود، فعالیت‌های هنری مورد علاقه‌تان را انتخاب کردید و نه تنها خلاقیت هنری خود را در رشته‌های هنری مختلف نشان دادید بلکه زیبایی‌های پیرامون‌تان را نیز بهتر درک کردید. علاوه بر این، با گوشه‌ای از تاریخ و میراث فرهنگی و هنری کهن و غنی خود آشنا شدید و از آن لذت بردید. امسال نیز مجموعه‌ای دیگر از فعالیت‌های فرهنگی و هنری را برای شما آماده کرده‌ایم. در بخش هنرهای تجسمی، همچون سال گذشته، طراحی از جمله فعالیت‌هایی است که لازم است با آن آشنا شوید. برای طراحی خلاق لازم نیست شما آنچه را می‌بینید بکشید بلکه با استفاده از تخیل و خلاقیت هنری خود، آنچه را می‌خواهید طراحی کنید. تصویرسازی از دیگر هنرهای تجسمی است که به شما کمک خواهد کرد به کاربرد تصویر برای اهداف مشخص توجه کنید. بخش عکاسی نیز در ادامه بخش عکاسی پایه هفتم به شما ارائه شده است. هنر خوشنویسی نیز از جمله فعالیت‌های هنری است که در کنار سایر هنرها، به شما کمک می‌کند تا حواس پنج‌گانه، حس زیبایی‌شناسی، خلاقیت و تخیل خود را پرورش دهید و آثار هنری خلق کنید. علاوه بر این، یادگیری مجموعه این فعالیت‌ها و مهارت‌های فرهنگی و هنری به شما در آموختن مهارت‌های زندگی (همچون توانایی کار گروهی، برقراری ارتباط مؤثر با دیگران و احترام گذاشتن به افکار و عقاید آنها) و فراگیری هرچه بهتر درس‌های دیگر نیز کمک خواهد کرد. امیدواریم این کتاب به شما آینده‌سازان این کشور در درک هر چه بیشتر و بهتر زیبایی‌ها و خلق آنها کمک کند چرا که او زیباست و زیبایی‌ها را دوست دارد.

بخش اول : هنرهای تجسمی

فصل اول : طراحی

فصل دوم : تصویرسازی

فصل سوم : عکاسی

abadgaran.edu.ir

فصل اوّل : طرّاحی

درس اول

طراحی دوبعدی (سطح)، نقش برجسته و سه بعدی (حجم)

در پایان این درس از شما انتظار می رود:

● تفاوت میان آثار هنری دوبعدی (سطح)، نقش برجسته و سه بعدی را تشخیص

دهید؛

● با روش های مختلف طراحی خلاق حیوانات در آثار هنری و میراث فرهنگی

ایران آشنا شوید؛

● تفاوت میان آثار هنری دوبعدی (سطح)، نقش برجسته و سه بعدی را بیان کنید؛

● با الهام از نمونه های طبیعی و آثار هنری ایران، از موجودات مختلف، طرح های

خلاق (دوبعدی و سه بعدی) ارائه کنید؛

● با نمونه هایی از آثار هنری ایران و جهان آشنا شوید.

فکر کنید

این تصاویر را با هم مقایسه کنید. چه تفاوت‌هایی در روش طراحی و اجرای آنها وجود دارد؟

نقش بزکوهی روی سفال، قدمت حدود ۶۰۰۰ سال، شوش، خوزستان

نقش برجسته نبرد شیر و گاو، دوره هخامنشی، تخت جمشید، فارس

هنرمندان ایرانی در طول تاریخ در برخی از آثار مانند جام سفالین شوش، شکل حیوان را به صورت دوبعدی (سطح) طراحی کرده‌اند؛ در بعضی از نمونه‌ها شکل حیوانات را به صورت نقش برجسته اجرا کرده‌اند؛ مانند: نبرد شیر و گاو روی سنگ در تخت جمشید و گاه نمونه‌هایی از آثار هنری را به صورت حجم یا سه‌بعدی ارائه کرده‌اند؛ مانند: عود سوز دوره سلجوقی.

عودسوز سلجوقی، دوره اسلامی

طراحی کنید

حیوانی را انتخاب کنید و طرح ساده‌ای از آن بکشید. چه اطلاعاتی در مورد این حیوان دارید؟ عکس‌ها، فیلم‌ها، نمونه‌های خشک‌شده یا زنده آن را مشاهده و ویژگی‌های حیوان انتخابی خود را بررسی کنید. سپس یک طرح ابتکاری از آن ارائه کنید. آیا طرحی تزئینی کشیده‌اید یا یک شیء کاربردی طراحی کرده‌اید؟ آیا در طراحی خود تصویر ذهنی موضوع انتخابی را ارائه کرده‌اید یا از شکل واقعی آن استفاده کرده‌اید؟

تصاویر زیر را با هم مقایسه کنید. چه تفاوتی میان این آثار وجود دارد؟ به آثار نقش برجسته دوره‌های مختلف هنر ایران توجه کنید و آنها را با هم مقایسه نمایید. میزان برجستگی نقش حیوانات در آثار مختلف چگونه است؟

نقش روی سنگ کاخ گلستان دوره قاجار، تهران

بشقاب دوره ساسانی با نقش شکار

تصاویر آثار هنری ایران که در دوره‌های مختلف به صورت حجم (سه بعدی) طراحی و اجرا شده‌اند را با هم مقایسه کنید. در کدام یک از نمونه‌ها، خلاقیت بیشتری می‌بینید؟

گاو سفالی معبد جفازنبیل، خوزستان

ظرف لعابدار مشبک به شکل مرغ، دوره اسلامی

دسته ظرف به شکل بز بالدار، دوره هخامنشی

به تصویر زیر دقت کنید. ویژگی های این اثر چیست؟

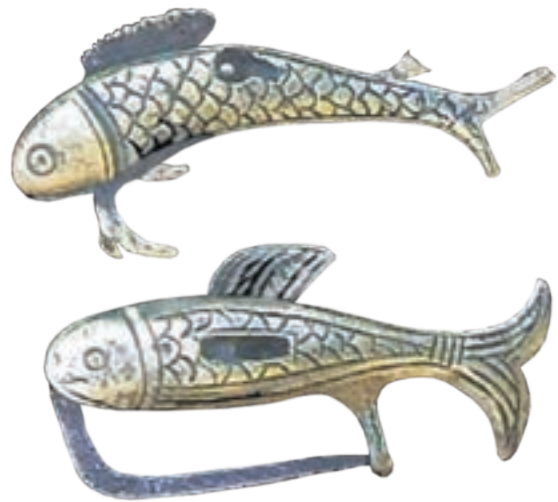

جام طلا با نقش شیر، نیمه دوم قرن هشتم پیش از میلاد، کلاردشت، مازندران

تنوع طراحی ها، زیبایی و ظرافت آثار هنری و خلاقیت هنرمندان ایرانی در طول تاریخ باعث شهرت هنر ایران در میان جهانیان شده است. به نمونه هایی از طراحی ماهی در هنر ایران دقت کنید. این آثار به چه روشی طراحی شده اند و چه کاربردی دارند؟

پارچه زری باف با نقش ماهی

قفل برنج و فولاد به شکل ماهی

خودارزیابی

به نمونه‌هایی از آثار هنرمندان جهان دقت کنید. در طراحی این آثار هنری از چه روش‌هایی

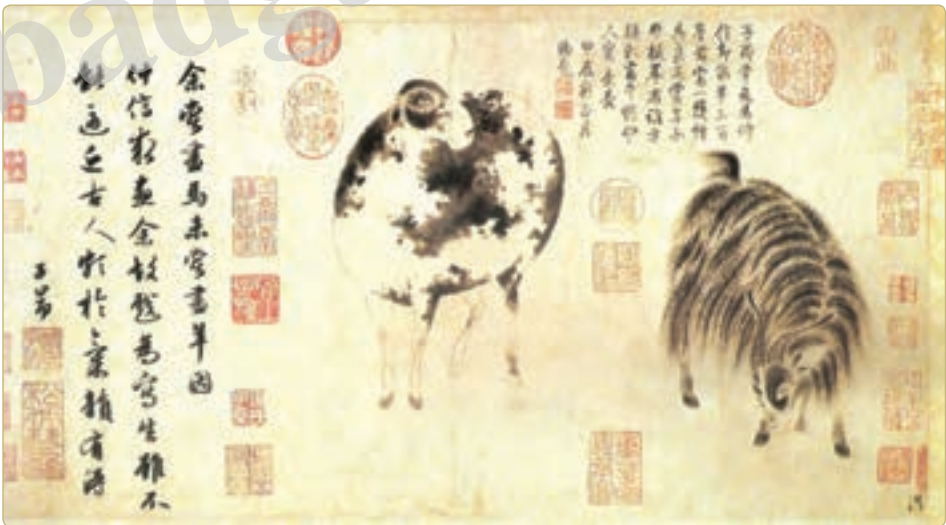
استفاده شده است؟

مجسمه آلیاکا، تمدن آزتک، ۱۵۰۰ میلادی

تزیینات دروازه یک معبد، هند، یک قرن قبل از میلاد

نقاشی با موضوع بز و گوسفند، چین، ۱۳۰۰ میلادی، اثر منگ فو

بخشی از یک نقاشی روی جوب، مصر، ۱۸۶۰ قبل از میلاد

بشقاب نقاشی شده، یونان باستان

تجربه‌های بیشتر

- در آثار هنری ایران و جهان نمونه‌های دو بعدی و نقش برجسته و سه بعدی را جستجو کنید.
- نمونه‌های طراحی از حیوانات و طرح‌های مختلف با موضوع حیوان را بیابید. یکی از نمونه‌ها را انتخاب کنید و با الهام از آن یک طراحی جدید ارائه دهید.
- با استفاده از شکل بدن حیوانات مختلف، اشیاء کاربردی طراحی کنید. کدام نمونه‌ها را می‌توانید بسازید؟
- در منطقه‌ای که شما زندگی می‌کنید نقش چه حیواناتی در آثار هنری مورد استفاده قرار می‌گیرد؟ آیا می‌توانید مشابه آثار هنرمندان محل زندگی خود، نقش یک حیوان را اجرا کنید؟

درس دوم

طراحی ذهنی از پرندگان

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- تنوع نمونه‌های مختلف پرندگان را در طبیعت مشاهده کنید؛
- با بعضی از ویژگی‌های طراحی خلاق آشنا شوید؛
- با روش‌های مختلف طراحی خلاق پرندگان در آثار هنری و میراث فرهنگی ایران آشنا شوید؛
- با اهمیت نقش بعضی از پرندگان (مانند سیمرغ) در تاریخ و میراث فرهنگی و هنری ایران آشنا شوید؛
- با الهام از نمونه‌های طبیعی و آثار هنری ایران، از پرندگان مختلف، طرح‌های خلاق (دوبعدی و سه بعدی) ارائه کنید.

فکر کنید

چند نوع پرنده می‌شناسید؟ هر یک از آنها به چه ویژگی‌ای شهرت دارند؟ آیا تا به حال به نمونه‌های آثار هنری که موضوع آنها پرنده است توجه کرده‌اید؟ آیا می‌دانید چه طرح‌های متنوعی از پرنده در آثار هنری ایران وجود دارد؟

پرنده به دلیل توانایی پرواز و اوج گرفتن در آسمان نماد آزادی و کمال معنوی و نزدیکی به عالم روحانی است و در طول تاریخ انسان بارها و بارها موضوع آثار هنری قرار گرفته است. نمونه‌های مختلف طراحی با موضوع پرنده را در آثار هنری پیرامون خود جستجو کنید.

طراحی کنید

پرنده‌ای انتخاب کنید. بر اساس ویژگی‌های شکل، رنگ، بافت، اندازه و... پرنده خود، طرح‌های ابتکاری اجرا کنید. چند نمونه طراحی خلاق می‌توانید از یک پرنده ارائه کنید؟ کدام یک از آنها جنبه کاربردی دارند؟ آیا می‌دانید که ارائه چندین طرح متنوع از یک موضوع مشخص، یکی از نشانه‌های خلاقیت شماست؟ به نظر شما خلاقیت چه نشانه‌های دیگری دارد؟ شما می‌توانید اثر اجرا شده‌ای را با مواد و روش جدید به گونه‌ای ارائه کنید که نشان‌دهنده خلاقیت‌تان باشد.

هنرمندان ایرانی در دوره‌های مختلف با استفاده از ویژگی‌های پرندگان، آثار بسیار متنوع و جالبی ارائه کرده‌اند. در این تصاویر به تنوع روش طراحی پرنده دقت کنید.

عقاب و شکار خرگوش، نقره، لرستان

ظرف سفالی به شکل اردک، قدمت حدود سه هزار سال، کردستان

نقاشی زیر لعابی با نقش پرنده، قرن چهارم هجری قمری، ساری

سر عقاب، سرستون تخت جمشید، فارس

قفل به شکل پرنده، دوره اسلامی

نقاشی گل و مرغ زیر لاک

نقش خروس پشه‌دوزی شده، کرمان

چکش فولادی با نقش برنده

اویز کمر با نقش برنده از جنس فولاد

نقاشی گل و مرغ روی گچ دیوار، لطفعلی شیرازی، دوره قاجار، تهران

یکی از پرندگان مهم در هنر ایران، سیمرغ یا پرنده‌ای خیالی است که در ادبیات پیش از اسلام و دوره اسلامی در مورد آن داستان‌های مختلفی بیان شده است. مشهورترین داستان سیمرغ منطق الطیر عطار نیشابوری است که در آن پرندگان مختلف برای یافتن سیمرغ، سفری طولانی را آغاز می‌کنند. در طول سفر پرندگان زیادی از راه باز می‌مانند و عاقبت پس از گذشتن از هفت شهر، سی مرغ به جایگاه سیمرغ می‌رسند. تصاویر سیمرغ دوره‌های مختلف هنر ایران را با هم مقایسه کنید:

نقش سیمرغ بر ظرف نقره دوره ساسانی

نقاشی سیمرغ و زال، شاهنامه فردوسی، دوره صفوی

خلاقیت هنرمندان ایرانی در رشته‌های مختلف باعث شده که ادبیات و هنرهای تجسمی ایران نزد جهانیان شهرت بسیاری پیدا کند و شرق‌شناسان و هنرشناسان خارجی بسیاری بر روی این آثار مطالعه و تحقیق کنند.

خودارزیابی

داستان سیمرغ را مطالعه کنید و سیمرغ ذهنی خود را به روش دلخواه طراحی کنید.

تجربه‌های بیشتر

- پرندگان مختلف را به شکل واقعی طراحی کنید.
- اشیایی مانند قندان، نمکدان، کاسه، جعبه دستمال، جاجورایی، جاکلیدی، شانه سر و... به شکل پرندگان مختلف طراحی کنید. کدام نمونه را می‌توانید اجرا کنید؟
- با استفاده از روش چاپ دستی، نقش یک پرنده را روی سطوح پارچه‌ای ساده اجرا کنید. با تکرار این نقش می‌توانید حاشیه‌های زیبایی بر روی لباس، رومیزی، پرده، کیف پارچه‌ای و... اجرا کنید.
- با مواد در دسترس، حجم پرنده دلخواه خود را بسازید.
- در مورد پرندگان خیالی مانند سیمرغ و ققنوس در فرهنگ ایران تحقیق کنید.

درس سوم

طراحی بناها و فضاهای معماری

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- تقارن را در پدیده‌های مختلف طبیعت مشاهده کنید؛
- تقارن را در آثار هنری (معماری) تشخیص دهید؛
- با الهام از پدیده‌های مختلف طبیعت، طرح‌های خلاق برای بناهای گوناگون

ارائه کنید.

فکر کنید

آیا تا به حال به تنوع بناها و فضاهاى معماری پیرامون خود دقت کرده‌اید؟
تصاویر آثار معماری قدیم و جدید ایران را جمع‌آوری و آنها را باهم مقایسه کنید. چه
شباهت‌ها و تفاوت‌هایی در آنها می‌بینید؟

تقارن یکی از ویژگی‌های طراحی بناها در معماری است. همان‌طور که می‌دانید تقارن شباهت و
همانندی میان قسمت‌های مختلف یک پدیده نسبت به محور طولی یا عرضی ایجاد می‌کند. تقارن یکی
از طبیعی‌ترین و اساسی‌ترین روش‌های تعادل، ایجاد نظم و هماهنگی در یک اثر هنری است. تصاویر
را ببینید و تقارن را در قسمت‌های مختلف بناها بیابید.
آیا می‌توانید نمونه‌هایی از تقارن را در آثار هنری مختلف محل زندگی خود بیابید؟

گنبد مسجد شیخ لطف الله، میدان نقش جهان اصفهان

کاخ چهلستون در اصفهان

خانه طباطبایی ها در کاشان

حمام گنجعلی خان، کرمان

پل خواجو، اصفهان

مسجد جامع یزد

مقبره شیخ صفی الدین اردبیلی، اردبیل

طراحی کنید

به حجم پدیده‌های مختلف طبیعی مانند صدف‌ها، سنگ‌ها، میوه‌ها، حیوانات و... دقت کنید. آیا می‌توانید با الهام از شکل، رنگ، بافت، تقارن و... موجود در این نمونه‌ها یک بنا طراحی کنید؟

تقارن را در بخش‌های مختلف این آثار با یکدیگر مقایسه کنید.

خودارزیابی

● به تصاویری از نمونه‌های معماری جهان دقت کنید و ویژگی‌های مختلف بناها را با هم مقایسه کنید.

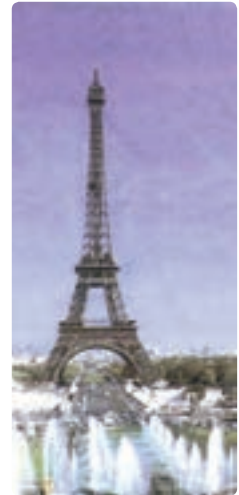
کلیسای جامع سن پل، لندن، انگلستان

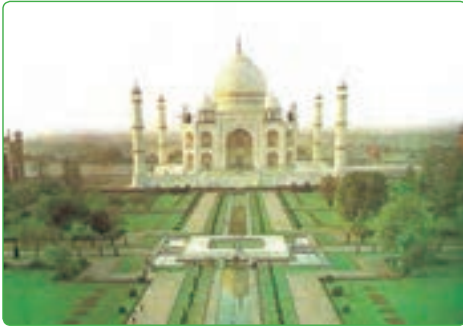
کلیسای فلورانس، ایتالیا

بقایای بنای کولوسئوم، رم، ایتالیا

برج ایفل، تمام فولاد، پاریس، فرانسه

آرامگاه تاج محل، آگرا، هندوستان

مسجد ایاصوفیه در استانبول، ترکیه

تجربه‌های بیشتر

- در یک کار گروهی، با مواد در دسترس (گل، مقوای ضخیم، کاغذ باطله، مفتول فلزی روکش دار، مخلوط خاک ازه و چسب چوب، شن، برف، رشته ماکارونی، چوب بستنی و...) حجم یکی از بناهای تاریخی ایران را بسازید.
- در یک کار گروهی، تصویری از یک منظره شهری یا روستایی ایران انتخاب کنید. به تعداد کافی قوطی‌های مقوایی و جعبه‌های کارتن کوچک و بزرگ جمع‌آوری کنید و آنها را کنار هم بگذارید. پس از کامل شدن ترکیب حجمی، جعبه‌ها را به هم متصل کنید و روی یک مقوای ضخیم یا فیبر بچسبانید. بناها را رنگ آمیزی نمایید و جزئیات آنها را با نقاشی یا تکه چسبانی روی زمینه رنگ شده اجرا کنید.
- از ذهن خود یک بنای جدید طراحی کنید. با مواد در دسترس، نمونه آن را بسازید. نمای ساختمان را چگونه تزئین می‌کنید؟ پس از کامل شدن کار، آن را روی یک مقوای ضخیم یا فیبر نصب کنید و فضای اطراف ساختمان را نیز طراحی و به شیوه دلخواه اجرا کنید.
- در مورد شباهت‌ها و تفاوت‌های آثار معماری ایران قبل و بعد از اسلام تحقیق کنید. نتایج یافته‌های خود را با تصاویر یا طراحی‌های بنا به هم کلاسی‌هایتان ارائه دهید.
- از روی بناهای تاریخی منطقه خود طراحی کنید.

درس چهارم

طراحی تزیینات معماری

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- با روش‌های مختلف طراحی تزیینات معماری آجرکاری، گچ‌کاری، کاشی‌کاری، آینه‌کاری آشنا شوید؛
- انواع مختلف تزیین بناها در آثار هنری و میراث فرهنگی ایران را نام ببرید؛
- با الهام از روش‌های مختلف تزیین بناها در میراث فرهنگی و هنری ایران، طرح‌های خلاق برای تزیین فضاهای گوناگون ارائه کنید.

فکر کنید

به دیوارها، سقف‌ها و کف بناها در پیرامون خود دقت کنید. برای پوشش و تزئین این سطوح از چه روشی استفاده شده است؟ آیا می‌دانید هنرمندان ایرانی در طول تاریخ از چه روش‌هایی برای زیباسازی بناها استفاده کرده‌اند؟ به تصاویر زیر دقت کنید.

کاشان

اصفهان

نطنز

تهران

بناهای معماری پیش از اسلام در ایران با استفاده از روش‌های متنوعی مانند کاشی کاری روی سنگ، نقاشی، کاشی‌های رنگی، گچ‌بری، پاره‌چین کاری، و... تزیین شده‌اند. در دوره اسلامی اغلب تزیینات بناها با استفاده از هنرهای آجرکاری، گچ‌بری، کاشی کاری، آینه کاری، نقاشی روی گچ و چوب انجام شده‌اند.

کاشی کاری زیر گنبد مدرسه چهارباغ اصفهان

مدرسه چهارباغ اصفهان

محراب با کاشی زرین فام

کاشی کاری دیوار مسجد مشیر در شیراز

گچ بری مقبره پیر بکران اصفهان

طراحی کنید

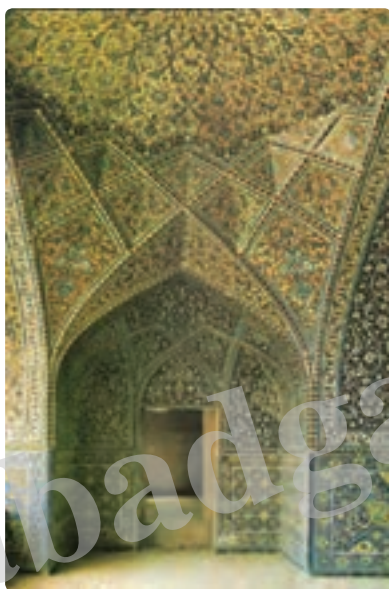
انواع تزیینات معماری ایران را جستجو کنید و با الهام از نمونه‌های موجود برای سر در خانه خود یک طراحی زیبا تهیه کنید.

در بسیاری از بناها، هنرمندان روش‌های مختلف تزیینات معماری را باهم ترکیب کرده‌اند. آنها نهایت دقت، ذوق و سلیقه خود را به کار برده‌اند تا طرح‌ها و رنگ‌های زیبا و هماهنگی را ایجاد کنند و گاه چندین سال برای طراحی و اجرای یک بنا وقت صرف کرده‌اند.

خودارزیابی

● به تصاویر زیر دقت کنید. کدام یک از روش‌های تزیین معماری در این بناها مورد استفاده قرار گرفته است؟ هنرمندان در طراحی این آثار از کدام یک از روش‌های تزیین سطوح استفاده کرده‌اند؟

تجربه‌های بیشتر

- از سطوح مختلف دیوارهای منزل، مدرسه و خیابان عکس بگیرید. سپس طرح دلخواه خود را روی آن اجرا کنید و با مواد مختلف در دسترس، آن را تکه چسبانی کنید. به هماهنگی رنگ‌ها توجه کنید تا زیبایی بیشتری به وجود بیاورید.
- تحقیق کنید هنرمندان ایرانی قبل از اسلام، برای تزیین سطوح دیوارها از چه موضوعات و روش‌هایی استفاده کرده‌اند.
- از میان بناهای ارزشمند منطقه خود، نمونه‌ای را انتخاب کنید. در مورد تاریخ ساخت بنا و اجرای تزیینات، نام هنرمندان، هنرهای به کار رفته در آن، روش تزیین سطوح، هماهنگی طرح‌ها و رنگ‌ها و... تحقیق کنید. اطلاعات مورد نیاز را از کتاب‌ها، وبگاه اینترنتی، افراد آگاه و... جمع‌آوری کنید. طرح‌ها یا عکس‌های خود را به این اطلاعات اضافه کنید و آنها را برای هم کلاسی‌هایتان شرح دهید.

فصل دوم : تصویر سازی

درس اول

انواع خط

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- انواع خطوط را بشناسید؛
- نمونه‌های مختلف خط را در آثار مختلف تصویرسازی تشخیص دهید؛
- توانایی ایجاد انواع خطوط را با ابزار و وسایل و مواد مختلف داشته باشید؛
- مفهوم تصویرسازی را بیان کنید؛
- تصاویر ذهنی خود را با استفاده از خطوط مختلف بکشید.

فکر کنید

آیا تا به حال به تنوع خطوط در پدیده‌های مختلف دقت کرده‌اید؟ آیا توجه کرده‌اید که در هر یک از آثار تصویری که می‌بینید از چه نوع خطی (نازک، ضخیم، بلند، کوتاه،...) استفاده شده است؟

خط یکی از مهم‌ترین عناصر (الفبای) تصویر است که با آن سطوح و حجم‌های مختلف به سادگی تصویر می‌شود. خطوط از نظر نوع (خط مستقیم، منحنی و شکسته)، حالت (خط عمودی، افقی و مورب)، اندازه (خط کوتاه و بلند)، ضخامت (خط نازک، ضخیم و خطی که ضخامت آن از ابتدا تا انتها متفاوت است)، رنگ (خط سیاه، سفید، رنگی یا خطی که از ابتدا تا انتها به رنگ‌های مختلف دیده می‌شود) و بافت (خط ساده و ممتد، نقطه‌چین یا بریده‌بریده و بافت‌دار) با هم تفاوت دارند. در این آثار، نمونه‌های متنوع خطوط را به دقت ببینید و با هم مقایسه کنید.

از دو لقمه چرب و نرم،
تصویرگر: شهرزاد شوشتریان، مداد رنگی

نمونه خط بافت‌دار در پرند، تصویرگر: محسن حسن‌پور،
مرکب روی کاغذ خیس، با الهام از نقش تزئینی دوره هخامنشی

نمونه خطوط منحنی،
تصویرگر: کیانوش غریب‌پور، روان‌نویس

خط عمودی از کتاب پیروزی، ۱۳۶۴، تصویرگر: علی اکبر صادقی

نمونه خطوط ضخیم از کتاب «قصه‌های خوب برای بچه‌های خوب» (جلد ۵)، تصویرگر: مرتضی ممیز

نمونه خطوط مورب و شکسته از کتاب افسانه‌ها، تصویرگر: محمد پولادی

خطوط کوتاه و بلند در چهره نیما یوشیج از مجله آرش،
تصویرگر: مرتضی ممیز

خط نقطه چین در آدی و بودی،
تصویرگر: هدیه شاهرودی، آکرلیک

هنرمندان تصویرگر مفهوم یا پیام متن (شعر، داستان، متن علمی و...) را از طریق تصاویری که به درک مطلب و حال و هوای آن کمک می‌کند انتقال می‌دهند آنها برای این کار از قدرت تخیل و خلاقیت خود استفاده می‌کنند. چنان‌که در این تصاویر مشاهده کردید در بعضی از آثار، خط مهم‌ترین عنصری است که هنرمندان برای بیان مفاهیم مورد نظر خود به کار گرفته‌اند.

در مورد تنوع خطوط در آثار تصویرگری با هم کلاسی‌هایتان گفت‌وگو کنید.

تصویرسازی کنید

موضوعات مختلف را فقط با خط و به روش‌های متنوع بکشید.

خودارزیابی

● در هر یک از این تصاویر چه نوع خطوطی می‌بینید؟

بازی با اعداد، تصویرگر: شیرین شیخی

از کتاب کلاغ‌ها، تصویرگر: نورالدین زرین کلک، بافت اثر انگشت

روش ترکیبی، تصویرگر: شیرین فرساد

زندگی حضرت نوح (ع)، تصویرگر: ندا رانی

از یک افسانه، تصویرگر: علی هاشمی شهرکی، روش ترکیب مواد

تجربه‌های بیشتر

- با الهام گرفتن از طرح‌های موجودات مختلف در هنر ایران تصاویر جدیدی بکشید.
- با مداد، مداد رنگی، گچ، ذغال، قلم مو و مرکب، آبرنگ، مداد شمعی و... خطوط مختلفی بکشید و آنها را باهم مقایسه کنید. سپس به دقت به آنها نگاه کنید و با توجه به ویژگی هریک، آنها را طبق تصویر دلخواه خود کامل کنید.
- نمونه‌های مختلف تصویرسازی را بیابید و تنوع خطوط را در آنها بررسی کنید.
- برای اجرای خط روی سطوح چوبی، سنگی، فلزی، شن ساحل، برف نشسته بر زمین و... از چه روش‌های ابتکاری می‌توانید استفاده کنید؟ جستجو کنید که هنرمندان روی این سطوح با چه مواد و ابزاری کار می‌کنند.

درس دوم

کیفیت سطوح در تصویرسازی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- رنگ‌های سرد و گرم را از یکدیگر تشخیص دهید؛
- چگونگی تأثیرگذاری رنگ‌های سرد و گرم را بیان کنید؛
- با استفاده از انواع رنگ‌های گرم و سرد در آثار تصویرسازی، احساسات خود را بیان کنید؛
- انواع بافت‌ها را در آثار تصویرسازی تشخیص دهید؛
- توانایی ایجاد انواع بافت را در آثار تصویرسازی خود داشته باشید.

فکر کنید

نمونه‌های تصاویر سیاه و سفیدی را که تاکنون دیده‌اید به خاطر بیاورید. تصاویر سیاه و سفید چه تأثیری بر شما می‌گذارند؟ زیباترین تصویر رنگی که تا به حال دیده‌اید را به خاطر بیاورید. به نظر شما رنگ‌ها در تصاویر مختلف چه تأثیری ایجاد می‌کنند؟ تصاویر زیر را با هم مقایسه کنید.

فوتبالیست‌ها، تصویرگر: کیوان عسگری، روش رقمی

از همچو پرستوها درباره زندگی عشایر، تصویرگر: فاطمه رادپور، آکرلیک

سیاه و سفید از نظر تیرگی و روشنی
فاصله زیادی دارند و متفاوت به نظر می‌رسند.
به همین دلیل وقتی کنار هم قرار می‌گیرند
توجه بیننده را به خود جلب می‌کنند. در
اغلب موارد حذف رنگ‌ها جذابیت تصاویر
را از بین می‌برد؛ اما چنان‌که در نمونه‌ها
می‌بینید، هنرمندان می‌توانند موضوعات
مختلف را بدون رنگ چنان تصویر کنند
که جذابیت بصری زیادی داشته باشند. به
تصاویر دقت کنید.

از قصه‌های خوب برای بچه‌های خوب (جلد ۶)،
تصویرگر: فرشید منقالی

از پول و اقتصاد، تصویرگر: نفیسه ریاحی

رنگ‌های زرد، قرمز و نارنجی را رنگ‌های گرم می‌نامند آیا می‌دانید چرا؟ این رنگ‌ها احساس گرما و شادی را انتقال می‌دهند، درخشش زیادی دارند و توجه بیننده را به سرعت به خود جلب می‌کنند. رنگ‌های گرم را در تصویر زیر ببینید.

از گل و جای و خواستگاری، شاعر: مصطفی رحماندوست، تصویرگر: سیمین شهروان، روش تکه چسبانی

رنگ‌های سبز، آبی و بنفش را رنگ‌های سرد می‌نامند، زیرا کمتر جلب توجه می‌کنند و اغلب احساس سرما، آرامش و سکون و گاه غم را به بیننده منتقل می‌کنند. در تصویر زیر رنگ‌های سرد را ببینید.

تصویرگر: نورالدین زرین کلک، روش ترکیبی

چهار فصل را در آثار زیر ببینید. این تصاویر چه ویژگی خاصی دارند؟

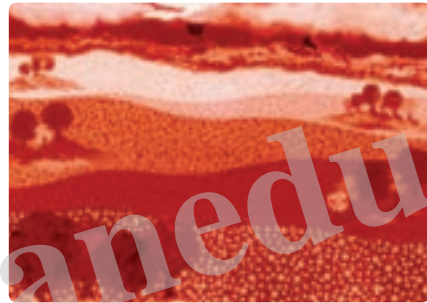
چهار فصل، تصویرگر: آزیتا آرین، روش رقمی

تصویرگر: آزیتا آرین، روش رقمی

چهار فصل، تصویرگر: آزیتا آرین، روش رقمی

چهار فصل، تصویرگر: آزیتا آرین، روش رقمی

وقتی که هنرمندان از رنگ‌های سرد و گرم در کنار هم استفاده می‌کنند، جذابیت تصویر و درخشش رنگ‌ها بیشتر می‌شود. در این تصویر به نحوه کنار هم قرار گرفتن رنگ‌ها دقت کنید.

از کتاب فندقی، تصویرگر: هاله پارسا زادگان، آکرلیک

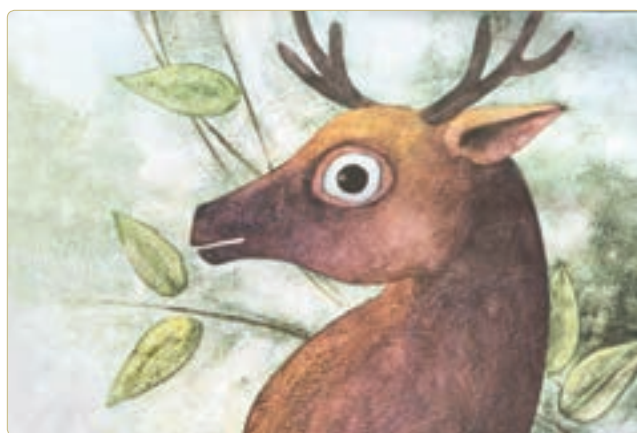
تصویرسازی کنید

طرح خطی موضوع دلخواه خود را بکشید و چهار نمونه از آن اجرا کنید. یک طرح را به صورت سیاه و سفید، دیگری را با رنگ های گرم، یک نمونه را با رنگ های سرد و آخرین طرح را با ترکیبی از رنگ های سرد و گرم رنگ آمیزی کنید. در مورد ویژگی رنگ ها و تفاوت آنها با سطوح سیاه و سفید گفت و گو کنید.

در کدام یک از نمونه های تصویرسازی که تاکنون دیده اید، سطوح دارای بافت هستند؟ ویژگی سطوح ساده و بافت دار را در تصاویر مقایسه کنید. با چه روش هایی می توانید روی سطوح رنگی بافت ایجاد کنید؟ به این تصاویر توجه کنید.

از قهر و آشتی، تصویرگر: علیرضا گلدوزیان، روش ترکیبی

از کتاب توکایی در قفس، نوشته نیما پوشیج، تصویرگر: بهمن دادخواه

خودارزیابی

● ویژگی های تصاویر زیر را بررسی کنید.

تصویرگر: محمدعلی بنی اسدی، روش ترکیبی

از قوقولی، تصویرگر: فریبا بندی، اکولین

از کتاب «اگر جانوران صورت های رنگی داشتند»،
تصویرگر: نیکزاد نجومی، مداد شمعی

شعبان کر و سلمان کور، تصویرگر : علی بوذری

تجربه‌های بیشتر

- تأثیر رنگ‌های سرد و گرم را در تصاویر مختلف بررسی کنید. نمونه‌ها را به هم کلاسی‌هایت‌ان نشان دهید و با هم در مورد تأثیر رنگ‌ها گفت‌وگو کنید.
- با مواد در دسترس بافت‌های متنوعی ایجاد کنید و نمونه‌ها را به هم کلاسی‌هایت‌ان نشان دهید و در مورد روش تهیه بافت با هم صحبت کنید.
- طرح ساده پدیده‌های مختلف را بکشید، رنگ واقعی هر کدام که گرم است، رنگ سردی را جایگزین کنید. به جای رنگ‌های واقعی سرد، رنگ‌های گرم جایگزین کنید. سپس تصاویر را با نمونه واقعی یا تصویر آنها مقایسه کنید. تأثیر بصری آنها چه تفاوتی دارد؟
- فصل مورد علاقه خود را به تصویر بکشید و آن را رنگ‌آمیزی نمایید.

درس سوم

ویژگی های تصویرسازی

در پایان این درس از شما انتظار می رود:

- تفاوت انواع روش های موجود در تصویرسازی را تشخیص دهید؛
- تصاویر مختلف را براساس روش اجرا و استفاده از ابزار، مواد و وسایل مختلف طبقه بندی کنید؛
- با استفاده از ابزار، مواد و وسایل مختلف، آثار تصویرسازی متنوع خلق کنید؛
- توانایی ایجاد تصاویر تخیلی و خلاق را داشته باشید.

فکر کنید

آیا تا به حال به تصاویر کتاب‌های درسی، کتاب‌های داستان، مجلات کودک و نوجوان و... دقت کرده‌اید؟ آیا آن تصاویر در درک مطالب به شما کمک می‌کنند؟ کدام یک از آنها را به یاد می‌آورید؟ در آثار مختلف از چه روش‌هایی برای تصویرسازی استفاده می‌شود؟ به این نمونه‌ها توجه کنید.

ویژگی‌های این نمونه‌ها را با هم مقایسه کنید.
توانایی ایجاد تصاویر تخیلی و خلاق را داشته باشید.

از کتاب فارسی پنجم، تصویرگر: مجید کاظمی

خواندن ساعت از کتاب ریاضی سوم، تصویرگر: فتنه دهقان

از کتاب علوم تجربی دوم، تصویرگر: الهام محبوب

از کتاب علوم تجربی سوم، تصویرگر: سیدمیشم موسوی

برخی از نمونه‌ها برای آموزش مفهوم خاصی تصویرسازی شده‌اند و تصویر دقیقی از موضوع و جزئیات آنها را نشان می‌دهند. بعضی از نمونه‌ها هم خلاقیت هنرمند را در بیان تصویری موضوع نشان می‌دهند.

جلد کتاب ریاضی اول دبستان، تصویرگر: علی موسوی خلخالی

برش سرخرگ، تصویرگر: مجید ذاکری یونسی

تصویرسازی کنید

یکی از اشیاء پیرامون خود را به صورت جاندار تصور کنید و تصویر تخیلی آن را بکشید و به دلخواه رنگ آمیزی کنید.
نمونه‌هایی از آثار تصویرگران که موجودات مختلف را به صورت جاندار نشان داده‌اند ببینید.

از کتاب صورتی سرگردان، تصویرگر: شیلا خزانه‌داری، گواش

از کتاب «آقای هندوانه»، تصویرگر: مجید ذاکری یونسی، روش ترکیبی

طرح و اجرا: علی خدایی

تصویرگران در آثار خود برای بیان موضوعات مختلف، تصاویر تخیلی، زوایای دید غیرمعمول، نمایش حالت‌های غیرعادی، تلفیق پدیده‌های گوناگون و... را به کار می‌گیرند. به این نمونه‌ها دقت کنید.

از بهداشت، تصویرگر: فریده شهبازی، روش رقمی

تصویرگر: عاطفه شفیعی راد، آکرلیک

تصویرگر: نازنین آیگانی، آکرلیک

از یک آسمان گنجشک،
تصویرگر: سید محمد مهدی طباطبایی، روش ترکیبی

تصویرگران برای اجرای آثار خود از ابزارهای مختلف و مواد گوناگون استفاده می‌کنند. آنها اغلب مداد، مدادرنگی، مداد شمعی، مرکب و قلم یا قلم‌مو، آبرنگ، گواش، اکولین یا جوهر رنگی، آکرلیک، رنگ روغن و... و گاه ترکیبی از مواد را برای کشیدن تصویر به کار می‌گیرند. برخی از تصویرگران برای اجرا از روش چاپ دستی استفاده می‌کنند. گاه شکل خاصی را در یک پدیده مشاهده می‌کنند و با مواد و وسایل مناسب، شکل را کامل می‌کنند و در تصویرسازی به کار می‌گیرند. گاه از کنار هم قرار دادن مواد طبیعی تصاویر زیبایی ایجاد می‌کنند و گاهی متناسب با موضوع، تصویر را به روش تکه چسبانی با مواد مختلف کامل می‌کنند. امروزه تصویرگران جوان برای طراحی و رنگ‌آمیزی تصاویر از رایانه و روش رقمی استفاده می‌کنند.

استفاده از سیب‌زمینی برای چهره، تصویرگر: نینا وحیدی، روش ترکیبی

تصویرگر: حمیدرضا بیدقی، روش رقمی

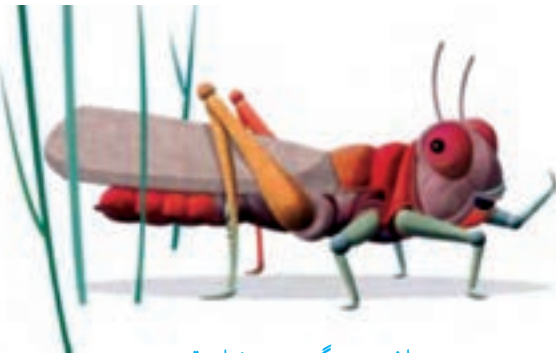
تکه چسبانی برگ، تصویرگر: مرتضی اسماعیل سهی

امید، تکه چسبانی، تصویرگر : مهرنوش معصومیان

خودارزیابی

● به این نمونه‌ها دقت کنید. هریک از آنها به چه روشی اجرا شده‌اند؟

ملخ، تصویرگر : حمیدرضا بیدقی

میوه‌ها، تصویرگر : حمید ترابلی

نویسنده رؤیا، تصویرگر: بهمن دادخواه

تجربه‌های بیشتر

- با استفاده از مواد در دسترس، موضوع دلخواه خود را تصویرسازی کنید.
- به شکل مواد طبیعی و مصنوعی در دسترس خود دقت کنید و شکل آشنایی را در آنها بیابید. با مواد و وسایل مناسب، شکل خود را کامل کنید. از این نمونه‌ها برای تصویرسازی استفاده کنید.
- در مورد هنرمندان تصویرگر ایرانی و آثارشان تحقیق کنید و یافته‌های خود را به هم کلاسی‌های خود ارائه دهید.
- آثار تصویرسازی را جمع‌آوری و در یک جُنگ نگهداری کنید. نمونه‌ها را براساس روش اجرا دسته‌بندی کنید.
- شما تاکنون چه نمونه‌های جالب و به یاد ماندنی از آثار تصویرسازی دیده‌اید؟ تصاویر را به هم کلاسی‌هایتان نشان دهید و در مورد روش اجرای آنها با هم گفت‌وگو کنید.

درس چهارم

روند تصویرسازی

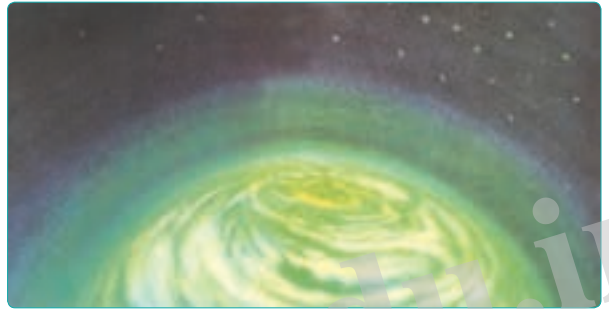
در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ارتباط بین متن ادبی و تصاویر موجود در یک اثر تصویرسازی را درک کنید؛
- نقطهٔ اوج یک متن ادبی را با توجه به تصاویر موجود در آن تشخیص دهید؛
- یک متن ادبی را براساس سیر منطقی (ترتیب موضوعات) آن تصویرسازی کنید؛
- با استفاده از ابزار و مواد و وسایل مختلف، آثار تصویرسازی متنوع خلق کنید؛
- توانایی ایجاد تصاویر تخیلی را داشته باشید.

فکر کنید

آیا می‌دانید هنرمندان چگونه سیر داستان را در تصاویر خود به نمایش می‌گذارند؟
مهم‌ترین صحنه‌های یک داستان کدام‌اند؟ برای تصویرسازی یک متن، کدام صحنه‌ها
را باید انتخاب و اجرا کرد؟ به تصاویر دقت کنید.

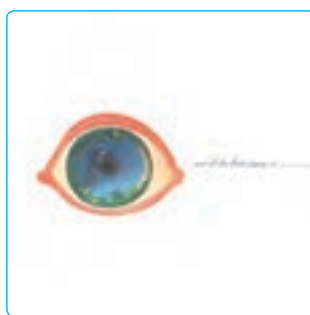
از کتاب «ما کجا هستیم؟» نوشته مهدی معینی، تصویرگر: ماساهیرو کاسویا

هنرمندان تصویرساز بیننده را به دیدن تصویر بعدی ترغیب می‌کنند. آنها فقط بخشی از متن را در یک تصویر ارائه می‌کنند تا بیننده ادامه مفهوم را در تصاویر بعدی دنبال کند. اغلب صحنه‌های ابتدا، انتها و اوج داستان، مهم‌ترین قسمت‌هایی هستند که یک تصویرگر به آن می‌پردازد.

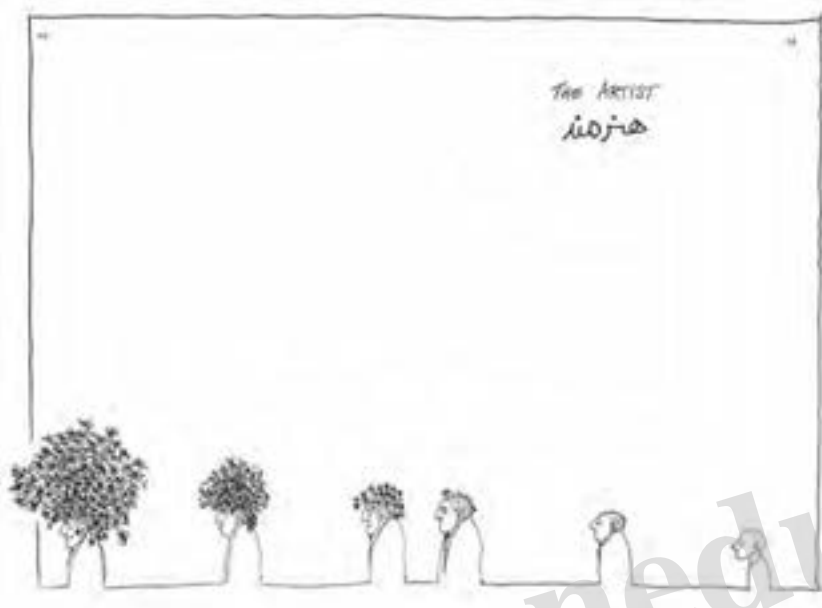
از کتاب «این هم پول ماهی»، نوشتهٔ ابراهیم زاهدی مطلق، تصویرگر: بهرام خائف

در آثاری که نوشته و تصویر در کنار هم قرار دارند، هنرمندان علاوه بر طراحی و اجرای تصاویر باید میان تصاویر و نوشته‌ها هماهنگی ایجاد کنند. گاه بیان مفهوم مورد نظر به تصاویر کمتری نیاز دارد؛ مانند ارتباط میان تصاویر این کتاب.

از کتاب «چه می بینیم، چه هست؟»، طرح و اجرا ماریا انریکا آگوستینلی

در بعضی از آثار تصویرگری، متن دیده نمی‌شود و بیننده با دنبال کردن تصاویر، مفهوم را درک می‌کند.

از کتاب «دنیای دیوانه دیوانه»، نویسنده و تصویرگر: شمل سیلور استاین

«بسته‌بسته بیفتی»
 : «بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»
 از ناگهان صدای بیفتن درخت در گوش رسید: «بوم! بسته‌بسته! بسته‌بسته!»
 اما من گریه‌ناام. هر جا که می‌روم چیزی برای خوردن پیدا نمی‌کنم.»

کرم ایریتم گفت: «بهبه! چه بستنی خوشمزه‌ای! خوب است کمی از آن را بخورم.»
 «این بستنی را نمی‌کنم.» : «بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»
 «بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»
 «بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»

— به کی می‌گویی، هیولای زشت!
 م نه که درست مثل خود تو هستم.
 — مثل من؟

«بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»
 «بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»
 «بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»
 «بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»

ترساکمی دارند باید فرار کنند. باید هرچه زودتر از اینجا فرار کنند...!

اما نه، بگذار ببینم!
 اینجا که مزرعه سبزیجات است.

«بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»
 «بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»
 «بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»
 «بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته، بسته‌بسته»

کتاب «بخوان، بچرخان، ببین»، نویسنده و تصویرگر: رات براون

نمونه‌های مختلف آثار تصویرسازی که روند یک داستان را نشان می‌دهند را با هم مقایسه کنید. نقطه اوج داستان‌های مختلف و مهم‌ترین تصاویر هر داستان را پیدا کنید. نویسندگان و تصویرگران در این آثار از چه ویژگی‌هایی برای جذب مخاطبان خود استفاده کرده‌اند؟

خودارزیابی

● به صورت گروهی، یک داستان ایرانی را انتخاب کنید. مهم‌ترین تصاویر آن را بیابید و برای نوشتن متن یا شعر و روش تصویرسازی آن همفکری و طراحی کنید. کارها را تقسیم کنید و برای اجرا از امکانات در دسترس استفاده کنید. نمونه‌ها را در کلاس به نمایش بگذارید و در مورد ویژگی‌های آن با هم گفت‌وگو کنید.

تجربه‌های بیشتر

- شعرها و داستان‌های محلی را جمع‌آوری کنید. از میان آنها نمونه‌ای را برای تصویرسازی انتخاب کنید. تصاویر خود را به هم‌کلاسی‌هایتان نشان دهید و از آنها بخواهید مفهوم مورد نظر را بیان کنند.
- داستانی تخیلی بنویسید و آن را تصویرسازی کنید. سپس تصاویر را به دوستان خود نشان دهید و از آنها بخواهید که داستان آن را تعریف کنند. دوستان شما چقدر به مفهوم مورد نظر تان نزدیک شده‌اند؟
- در مورد آثار قدیمی تصویرسازی تحقیق کنید و یافته‌های خود را برای هم‌کلاسی‌هایتان بیان کنید.
- با همفکری دوستان خود یک داستان ایرانی را انتخاب کنید. هر یک جداگانه این داستان را تصویر کنید. سپس کارهایتان را به هم نشان دهید و تعداد تصاویر و صحنه‌های انتخابی و نحوه نمایش سیر داستان را مقایسه کنید.
- ارتباط میان متن‌های مختلف و تصاویر مرتبط با آنها را در کتاب‌ها، مجلات، روزنامه‌ها، ... بررسی کنید.

فصل سوم: عکاسی

درس اول

بافت

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- به تنوع بافت‌های مختلف در محیط پیرامون خود توجه کنید؛
- تفاوت بافت‌های بصری و لامسه‌ای را تشخیص دهید؛
- تأثیر زاویه تابش نور بر نمایش بافت اجسام مختلف را تشخیص دهید؛
- ویژگی بافت‌های مختلف را در عکس‌های خود نشان دهید؛
- با تأثیر زاویه تابش نور بر موضوع، در نمایش بافت آشنا شوید؛
- با توجه به زمان و زاویه تابش خورشید بر موضوع، عکاسی کنید.

فکر کنید

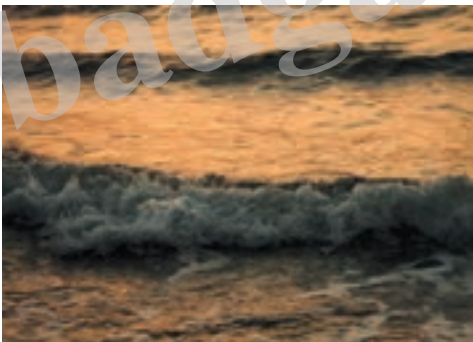
آیا به جدابیت بافت‌های متنوع در پیرامون خود توجه دارید؟ آیا تا به حال از بافت خاصی عکاسی کرده‌اید؟ به نظر شما چه عاملی در نمایش بافت‌های مختلف در یک عکس بیشترین تأثیر را دارد؟ آیا دقت کرده‌اید که تغییر زاویه تابش نور در نمایش کیفیت بافت موضوع انتخابی چه تأثیری دارد؟

تأثیر نور یکنواخت بر نمایش بافت تنه درخت

تأثیر سایه روشن بر نمایش بافت تنه درخت

عکاسی از بافت نرم، عکاس: محمد خادمیان طرقي

عکاسی از بافت سخت، عکاس: محمد خدادادی مترجم زاده

به تصاویر زیر دقت کنید. تأثیر نور بر بافت‌های متنوع را بررسی و مقایسه کنید.

عکس از کتایون قدس‌راد

عکس از محمّد خدادادی مترجم‌زاده

عکس از میترا زارع

عکس از محمّد خدادادی مترجم‌زاده

همان‌گونه که می‌دانید بافت، یکی از عناصر بصری است که از کنار هم قرار گرفتن نقاط، خطوط، سطوح، حجم‌ها و رنگ‌ها به وجود می‌آید و گاه به صورت تخت (صاف) و گاه به صورت برجسته و فرورفته است. تجربه بافت تخت از طریق دیدن صورت می‌گیرد ولی بافت‌های برجسته و فرورفته را علاوه بر دیدن، از طریق لمس کردن هم می‌توان درک کرد. میزان و زاویه تابش نور بر نمایش بافت‌های مختلف تأثیر زیادی دارد. آیا می‌دانید بهترین زاویه تابش نور برای نمایش هر بافت، کدام است؟ به تصویر زیر توجه کنید و تأثیر نور را بر آن بررسی کنید.

عکاس : ادوارد وستون

عکاسی کنید

ابتدا چند نمونه از یک پدیده طبیعی (تنه درخت، صدف، سنگ، پر پرندهگان، پوست میوه‌های مختلف و...) را لمس کرده و سعی کنید تنوع بافت‌های موجود را درک کنید. سپس یک نمونه را موضوع عکاسی خود قرار دهید و در ساعات مختلف روز از آن عکاسی کنید. برای درک بهتر شرایط نوری و مقایسه نهایی می‌توانید در هر ساعت دو عکس بگیرید (عکس اول فقط موضوع را نشان دهد و عکس دیگر، موضوع و فضای اطراف آن و شرایط نوری محیط را نشان دهد). یک بار حدود ساعت نه صبح عکس بگیرید. بار دوم حدود ساعت دوازده ظهر عکس بگیرید. عکس‌های دیگر را ساعت چهار بعد از ظهر و هفت شب بگیرید. هشت عکس گرفته شده را با یکدیگر مقایسه کنید. و درباره این موضوعات باهم صحبت کنید :

– در کدام عکس بافت موضوع بهتر نشان داده شده است؟

– به نظر شما چه عاملی باعث شده بافت موضوع برجسته تر نشان داده شود؟

– پس از این تجربه، به نظر شما بهترین موقع عکاسی از بافت‌های مختلف در نور روز چیست؟ میزان و زاویه تابش نور بر پدیده‌های مختلف در تشخیص بافت آنها تأثیر به‌سزایی دارد. نور شدید و مستقیم، وضوح و کیفیت بافت را از بین می‌برد. نور کم و مایل، باعث ایجاد تیرگی‌های شدید روی موضوع می‌شود. لازم است عکاس برای نمایش بهترین حالت بافت موضوع، علاوه بر تنظیم نور مناسب، به زاویه تابش نور نیز دقت کند تا نور و سایه روی موضوع، کیفیت بافت را به بهترین نحو نمایش دهد.

آیا می‌دانید پس از چندبار عکاسی می‌توانید کیفیت بافت موضوع را به بهترین نحو نشان دهید؟ اطمینان داشته باشید هر چه بیشتر تمرین کنید و تجربیات بیشتری در زمینه عکاسی از موضوع‌های مختلف داشته باشید نتیجه بهتری می‌گیرید.

خودآزمایی

● از میان موضوع‌های دلخواه خود نمونه‌ای را انتخاب کنید که بافت لامسه‌ای (فرورفته و برجسته) داشته باشد. از آن به‌گونه‌ای عکاسی کنید که بافت موضوع به بهترین شکل نمایش داده شود.

تجربه‌های بیشتر

● نور یک چراغ مطالعه را بر جسمی بافت‌دار (مانند پارچه پشمی، کاغذ مچاله شده و...) بتابانید و از آن عکاسی کنید. چراغ مطالعه را طوری به موضوع بتابانید که بافت آن را بهتر نشان دهد. زاویه تابش نور و فاصله منبع نور با موضوع را در هر عکس تغییر دهید. نتایج را یادداشت و در کلاس در مورد تجربه‌های خود گفت‌وگو کنید.

● در شرایط نوری مختلف (نور روز، نور مصنوعی، هوای ابری و...) از موضوع دلخواه خود عکاسی کنید. با دوستانتان درباره نتیجه کار صحبت کنید. به نظر شما کدام یک از منابع نوری برای نمایش دادن بافت موضوع‌های مختلف مناسب تر است؟

درس دوم

قاب بندی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

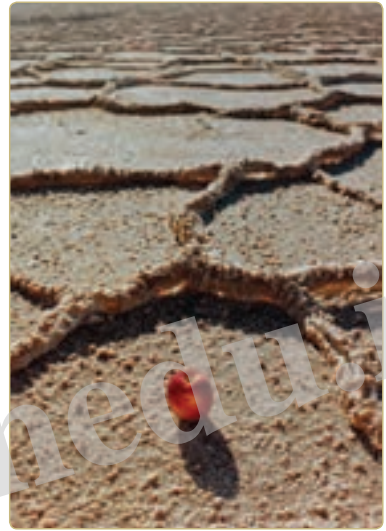
- مفهوم قاب عمودی و افقی را در عکاسی درک کنید؛
- تفاوت این دو نوع قاب را در عکاسی بیان کنید؛
- با توجه به موضوعی که برای عکاسی خود انتخاب کرده‌اید از قاب افقی یا عمودی استفاده کنید.

فکر کنید

آیا برای عکاسی از موضوع دلخواه خود از قاب افقی استفاده می‌کنید یا قاب عمودی؟ به نظر شما چه تفاوت‌هایی بین نمایش موضوع در قاب افقی و عمودی وجود دارد؟ هنگام عکاسی قاب خود را چگونه انتخاب می‌کنید؟

عکس با قاب افقی کویر مرنجاب، عکاس: محمد خدادادی مترجم زاده

عکس با قاب عمودی، عکاس: محمد خدادادی مترجم زاده

عکس با قاب عمودی، عکاس: کتابیون قدس راد

عکس با قاب افقی، عکاس: کتابیون قدس راد

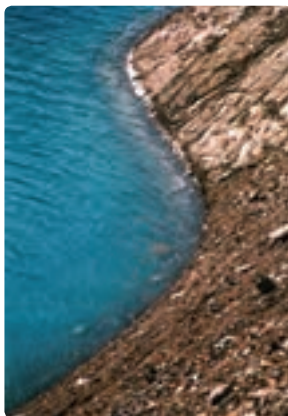

قاب، موضوع عکاسی و فضای اطراف آن را در یک محدوده مشخص قرار می دهد. برای درک ویژگی های قاب های افقی و عمودی، می توانید از موضوع دلخواه در هر دو قاب عکاسی کنید.

به نمونه های عکاسی با قاب عمودی توجه کنید.

عکس از محمد خدادادی مترجم زاده

عکس از میترا زارع

عکس از انسل آدامز

به نمونه های عکاسی با قاب افقی توجه کنید.

عکس از کتابیون قدس راد

عکس از محمد خدادادی مترجم زاده

عکس از محمد خادامیان

عکاسی کنید

برای عکاسی، موضوع‌های دلخواه خود را انتخاب کنید. از هر موضوع با قاب افقی و عمودی عکاسی کنید. عکس‌های خود را به دوستانتان نشان دهید و دربارهٔ موضوعات زیر با یکدیگر گفت‌وگو کنید.

- کدام یک از عکس‌ها ویژگی‌های موضوع انتخابی را بهتر نشان می‌دهد؟
  - به نظر شما هر یک از قاب‌های افقی و عمودی برای عکاسی از چه موضوعاتی، مناسب‌ترند؟
- انتخاب نوع قاب، بستگی به نظر شما دارد و اینکه می‌خواهید روی کدام یک از ویژگی‌های موضوع تأکید کنید.

خودارزیابی

- دو موضوع مختلف را به دلخواه خود برای عکاسی انتخاب کنید؛ یک موضوع مناسب برای عکاسی با قاب افقی و یک موضوع مناسب برای عکاسی با قاب عمودی. چگونه قاب را انتخاب می‌کنید؟

تجربه‌های بیشتر

- موضوعی را که از اجزای متعددی تشکیل شده است، برای عکاسی انتخاب کنید (مانند باغچه یا کلاس درس). سعی کنید برای گرفتن عکس از قابی استفاده کنید که تمامی اجزای موضوع شما را به بهترین شکل نمایش دهد. با دوستانتان دربارهٔ تجربیات خود صحبت کنید.
- با توجه به آنچه تاکنون آموخته‌اید از فضاهای داخلی (گوشه‌های اتاق، بخشی از دریا پنجره و...) با هر دو قاب عکاسی کنید.

درس سوم

زاویه دید

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

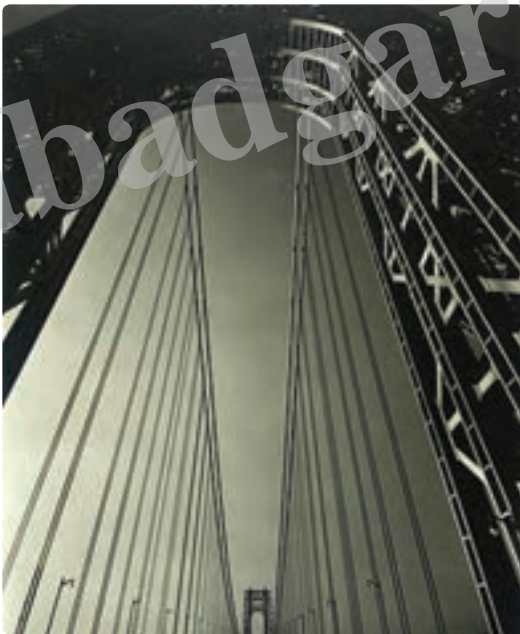
- با زاویه دیدهای مختلف از یک پدیده یا شیء در عکاسی آشنا شوید؛
- با زاویه دیدهای نامتعارف در عکاسی آشنا شوید؛
- بتوانید از زاویه دیدهای مختلف از یک پدیده یا شیء عکاسی کنید.

فکر کنید

به نظر شما از چند زاویه می‌توان از یک موضوع عکاسی کرد؟
آیا عکاس می‌تواند با تغییر «زاویه دید» خود نسبت به موضوع، میزان جذابیت
عکس را افزایش دهد؟

اشیا و پدیده‌های گوناگون از زوایای مختلف به شکل‌های متنوعی دیده می‌شوند. اغلب ما از پدیده‌های مختلف، یک تصویر ثابت در ذهن داریم. هنگام عکاسی، تصاویر زیباتر و تازه‌تر را از زاویه‌های دید غیرمعمول تجربه می‌کنیم تا جنبه‌هایی از پدیده را درک کنیم که تا به حال به آنها توجه نداشته‌ایم. این ویژگی، بسته به نوع پدیده یا شیء مورد نظر، متفاوت است. برای مثال وقتی برای اولین بار یک درخت را از «زاویه دید» بالا (طبقه ششم یک ساختمان) می‌بینیم، تفاوت آن را با دید معمولی که همیشه از پایین به آن نگاه کرده‌ایم، درمی‌یابیم. متناسب با موضوع انتخابی و هدفی که از عکاسی دارید می‌توانید زاویه‌های دید مختلف را تجربه کنید.

به عکس‌های زیر دقت کنید. زاویه دیدهای مختلف را در عکس‌های زیر مقایسه کنید. کدام یک از این زاویه دیدها برای شما جذاب‌تر و جدیدتر است؟

عکس از ادوارد استایکن

عکس از هانری کارتییه برسون

عکس از محمد خادمیان

عکس از محمد خدادادی مترجم زاده

عکاسی کنید

از موضوع دلخواه خود از زاویه‌های مختلف (زاویه روبه‌رو، نیم‌رخ، پشت، بالا، پایین و...) عکاسی کنید. عکس‌های گرفته شده را در کلاس به نمایش گذاشته و درباره ویژگی‌های هریک از زاویه دیدهای انتخاب شده با یکدیگر گفت‌وگو کنید. در پایان با مشورت یکدیگر عکسی را که زاویه دید جدیدتر و جذاب‌تر دارد انتخاب کنید. به زاویه دید عکاس در تصاویر زیر دقت کنید.

خودارزیابی

● موضوعی را به دلخواه برای عکاسی انتخاب کرده و از سه «زاویه دید» متفاوت از آن عکاسی کنید. سعی کنید زوایای دید خود را طوری انتخاب کنید که موضوع مورد نظرتان در هر عکس، کاملاً متفاوت دیده شود.

تجربه‌های بیشتر

- در مورد عکاسان ایرانی تحقیق کنید و نمونه‌های عکس‌های آنها را از نظر موضوع، قاب‌بندی و «زاویه دید» با هم مقایسه کنید.
- در میان عکس‌های عکاسان حرفه‌ای جستجو کنید و نمونه‌ای را انتخاب کنید که بتوانید از موضوع آن عکاسی کنید. از موضوع انتخابی خود با قاب‌ها و زوایای دید مختلف عکس بگیرید. سپس عکس‌های خود را با نمونه عکاس حرفه‌ای مقایسه کنید. تجربیات خود را با هم‌کلاسی‌هایتان در میان بگذارید.
- در یک فعالیت گروهی با هم‌کلاسی‌هایتان موضوعی را انتخاب کرده و از آن عکاسی کنید. سپس عکس‌های خود را به نمایش بگذارید و در مورد انتخاب قاب، «زاویه دید» و جدابیت عکس‌ها با یکدیگر گفت‌وگو و نمونه‌ها را با هم مقایسه کنید.

درس چهارم

رنگ

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ویژگی‌های رنگ‌ها را در عکاسی درک کنید؛
- تفاوت عکس‌های سیاه و سفید و رنگی را بیان کنید؛
- با استفاده از یک موضوع رنگی، نقطه تأکید در عکس ایجاد کنید؛
- هماهنگی رنگ‌ها را در عکاسی تشخیص دهید.

فکر کنید

آیا تا به حال عکس سیاه و سفید دیده‌اید؟ به نظر شما چه تفاوت‌هایی بین عکس سیاه و سفید و عکس رنگی وجود دارد؟ به نظر شما رنگ چه ویژگی‌ای در عکس ایجاد می‌کند؟

عکس سیاه و سفید از برج آزادی تهران، عکاس: کتایون قدس‌راد

نورپردازی در شب، برج آزادی تهران، عکاس: کتایون قدس‌راد

عکس سیاه و سفید از سفید از محمد خدادادی مترجم‌زاده

عکس رنگی از محمد خدادادی مترجم‌زاده

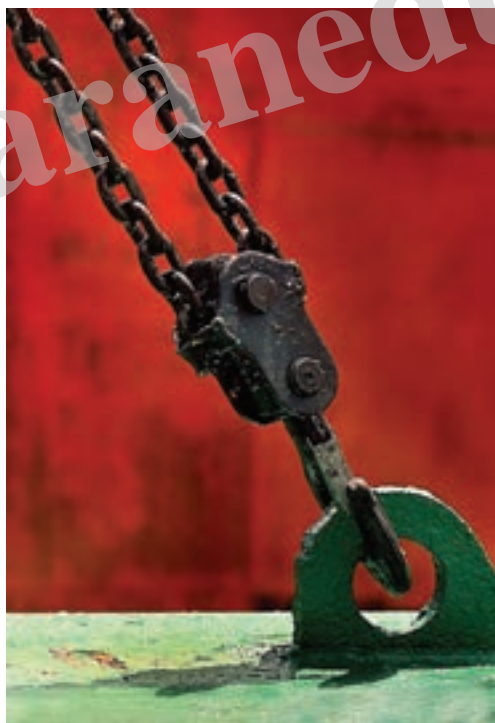
طبیعت و پدیده‌های پیرامون ما اغلب رنگی هستند. عکس‌های رنگی، زیبایی‌های پدیده‌های مختلف را به صورت طبیعی به نمایش می‌گذارند. در عکس‌های رنگی، ایجاد هماهنگی میان رنگ‌های مختلف اهمیت زیادی دارد. گاه عکاسان با استفاده از ویژگی رنگ‌ها نقطه تأکیدی در عکس ایجاد می‌کنند.

به چند نمونه عکس رنگی توجه کنید.

عکس از محمد خدادادی مترجم زاده

عکس از محمد خادامیان

عکس از کتایون قدس‌راد

عکس از نظری

عکس از محمد خادمیان

بسیاری از عکاسان حرفه‌ای از موضوعات مختلف، عکس سیاه و سفید می‌گیرند. به این ترتیب عکاسان با حذف رنگ‌ها و ایجاد هماهنگی میان درجات مختلف سطوح سفید و سیاه و خاکستری، عکس‌های جالب توجهی می‌گیرند.

عکاسی کنید

موضوعی را با رنگ دلخواه خود برای عکاسی انتخاب کنید. موضوع مورد نظر را در فضاهاى رنگى متفاوتى قرار داده و عکاسى کنید. عکس ها را به دوستان خود نشان دهید و درباره این موضوعات با یکدیگر گفت و گو کنید :

- موضوع مورد نظر شما در کدام یک از فضاهاى رنگى جذابیت بصرى بیشتری پیدا مى کند؟
- کدام یک از فضاهاى رنگى انتخاب شده، موضوع انتخابى شما را مورد تأکید قرار مى دهد؟
- در کدام یک از تصاویر، موضوع اصلی توجه بیننده را به خود جلب نمى کند؟

خودارزیابى

- عکسى بگیرید که نقطه تأکید آن رنگ مورد علاقه شما باشد.

تجربه های بیشتر

- از موضوعی رنگارنگ به نحوی عکاسی کنید که میان رنگ ها هماهنگی ایجاد شود. به گونه ای که چشم تنها متوجه یک رنگ خاص نباشد و در کل تصویر گردش کند.
- از موضوعی که قبلاً عکس رنگی گرفته اید، عکسی سیاه و سفید بگیرید. حال این دو عکس را با یکدیگر مقایسه کرده و درباره تفاوت های آن با یکدیگر گفت و گو کنید.
- در محیط پیرامون خود، موضوعی را برای عکاسی انتخاب و در نورهای مختلف، هفته های پیاپی از آن عکاسی کنید. در پایان سال، عکس های خود را به نمایش بگذارید و در مورد تفاوت نورها و رنگ های آنها با هم کلاسی هایتان گفت و گو کنید.

بخش دوم
حوشنویسی

abadgaran.edu.ir

به نام خالق نیای ما

مقدمه

در کتاب سال پیش با برخی اصطلاحات ابرار اولیه خوشنویسی آشنا شدید. همچنین چهار گونه از گونه های مختلف هنر خوشنویسی در ابتدای درس با معرفی گردید و در اختصار سیر پیدایش کاربرد های هر یک را آموختید. اکنون در این کتاب بنیم تا شما را با چند ابرار دیگر هنر خوشنویسی آشنا کنیم.

آموزش هم زمان خوشنویسی (خط درشت) و تحریری و نستعلیق (خط ریز) هم اولا با یک نوع خط در هر درس تجربه موفقی است که در کتاب امسال نیز دنبال خواهیم کرد و از درس دوم مشق عملی نستعلیق پیگیری خواهد شد.

پویستکی در تمرین و تمرکز پیرامون مطالب نظری کتاب به شما کمک خواهد کرد تا خوشنویسی را بهتر فرا بگیرید و در آینده های نزدیک ضمن بهره مندی از خطی خوش شناخت قابل قبولی از این هنر اصیل داشته باشید.

درس اول

آشنایی با ابزار خوشنویسی

در پایان این درس شما منتظاری و:

- برخی ابزار خوشنویسی را بشناسید .
- در انتخاب استفاده از ابزارهای مختلف خوشنویسی مهارت نسبی داشته باشید .
- روش صحیح نشستن هنگام خوشنویسی رعایت کنید .
- میراث فرهنگی خود را بشناسید و به آنها احترام بگذارید .

آیا تا به حال هنگام خوشنویسی به شیوه نشستن خود و چگونگی به دست گرفتن قلم و حالت قرار گرفتن کاغذ در مقابل خود دقت کرده‌اید؟ آیا می‌دانید این موارد چه تأثیری در خوشنویسی شما دارد؟

علاوه بر نحوه صحیح به دست گرفتن قلم که قبلاً آموختید طریقه نشستن و حالت قرار گرفتن کاغذ در مقابل دیدتان نیز بسیار اهمیت دارد.

شیوه سنتی خوشنویسی، نشستن بر روی زمین و نوشتن بر روی کاغذی است که روی پا قرار دارد. با این شیوه که زیرمشقی را با دست چپ گرفته، کاغذ را روی آن قرار می‌دهیم و روی پای راست که بالاتر از پای دیگر قرار دارد و شبیه دلخواه به آن داده‌ایم می‌گذاریم (برای افراد چپ دست برعکس این روش عمل می‌کنیم).

خوشنویسی را می‌توان روی میز تحریر نیز انجام داد. در این روش بهتر است سطحی شیب‌دار روی میز قرار دهیم و زیر دستی را روی سطح شیب‌دار بگذاریم. همچنین اگر بخواهیم روی صندلی نشسته و بدون استفاده از میز تحریر خوشنویسی کنیم، بایستی با استفاده از زیر پایی، مطابق شکل زیر عمل کنیم.

در هر حال، بایستی فاصله 30° تا 40° سانتی متری چشم از صفحه رعایت شود و صفحه کاملاً روبه‌روی صورت قرار گیرد و صاف باشد.

ابزار خوشنویسی

کاغذ: کاغذ ورقه نازکی است که از خمیر مواد مختلف نباتی و به رنگ‌های گوناگون تهیه می‌شود و غالباً بر آن چیزی می‌نویسند یا چاپ می‌کنند.

کاغذ خوشنویسی بهتر است نه خیلی لیز و لغزنده و نه خیلی خشک و خشن باشد تا قلم به راحتی روی آن حرکت کند و تنظیم شود.

بیشتر کاغذهای موجود در بازار از گونه‌های زیر هستند. اما گونه‌های دیگری هم وجود دارند که بیشتر دست‌سازند.

الف) گلاسه

ب) نیم‌گلاسه

ج) تحریری

زیرمشقی: زیرمشقی (زیردستی) صفحه‌ای است نسبتاً ضخیم و کمی بزرگ‌تر از صفحه مشق که از جنس چرم طبیعی، چرم مصنوعی و یا مقوا تهیه می‌گردد و کاغذ برای نگارش روی آن قرار داده می‌شود.

قلم تراش: چاقوی مخصوص تراش قلم خوشنویسی را قلم‌تراش گویند که ویژگی‌های خاصی دارد و با چاقوهای معمولی از لحاظ طرح و جنس تیغه فرق دارد. قلم‌تراش‌ها غالباً دست‌ساز بوده و در انواع یک تیغه، دو تیغه و یا چند تیغه ساخته می‌شوند.

قطزن: قطزن وسیله‌ای است تسمه‌ای شکل که قلم را در آخرین مرحله تراش روی آن قرار می‌دهند و قط می‌زنند.

قطزن را بیشتر از چوب‌های نه خیلی سخت که رنگ روشن داشته باشد می‌سازند و سطح رویی آن را با قوسی ملایم تراش می‌دهند.

خودارزیا

- کاغذ خوشنویسی باید چه خصوصیتی داشته باشد؟
- آیا قلم تراش مانند چاقوهای معمولی است؟ چند نوع قلم تراش نام ببرید.

تجرب‌های بیشتر

- از سه نوع کاغذی که معرفی شد برگه‌ای تهیه و نوشتن روی آنها را با هم مقایسه کنید. یک نوع را که بیشتر می‌پسندید برای مشق انتخاب کنید.
- با استفاده از یک پوشه مقوایی و چند برگ کاغذ با راهنمایی معلم، برای خود زیرمشقی تهیه نمایید.

.....

.....

.....

سیاه مشق نستعلیق / اثر میرزا کاظم (درگذشت ۱۳۲۵ ق)

درس دوم

معرفی خطاریحان و مشق سطر نویسی (۱)

در پایان این درس ارزشمندی‌های خود:

- خطاریحان را بشناسید.
- در سطر نویسی مهارت بیشتری کسب نموده باشید.

به نمونه خط زیر توجه کنید. آیا نام آن را می‌دانید؟

نام این خط، خط ریحان است. خط ریحان نیز از خطوط شش‌گانه‌ای است که این مقله (۳۲۸-۲۷۲ هجری قمری) ارائه کرد و ابن بَوَّاب (وفات ۴۱۳ هجری قمری) و بعدها یاقوت مستعصمی (۶۹۸-۶۱۰ هجری قمری) آن را کامل‌تر کردند. مشخصات خط ریحان شبیه خط محقق است؛ یعنی یک دانگ و نیم دور^۱ و چهاردانگ و نیم سطح^۲ دارد. کاربرد این خط بیشتر برای نوشتن قرآن و کتاب‌های دعا بوده و گاه برای نوشتن دیوان اشعار نیز به کار می‌رفته است. امروزه قطعات زیبایی با استفاده از خط ریحان نوشته می‌شود.

۱- دور: در حروف دایره‌ای مستقیم و معکوس و در سر فاء و قاف و واو... موجود می‌باشد. در این حالت برخلاف سطح، قلم به‌زمری به‌صورت دور حرکت می‌کند.

۲- سطح: حرکات راستی که با قلم در خط ایجاد می‌شود (افقی، قائم، مایل) را سطح می‌گویند. در این حالت، خشکی مطلوبی در حرکات احساس می‌شود مانند قسمت آخر مدهای کامل اصلی مانند: ب، ف، ت، و...

خوشنویسی کنید

با دقت در سطرهای زیر آنهارا مشق کنید.

اول دستبزه نام ایزد دانا

اول دستبزه نام ایزد دانا

اول دستبزه نام ایزد دانا

دل سزا پرده محبت است

دل سزا پرده محبت است

دل سزا پرده محبت است

بهار توبه ایام جوانی است

بهار توبه ایام جوانی است

بهار توبه ایام جوانی است

ای که دستت می‌سدکاری کن

کرد دست برده بر کن

ای که دستت می‌سدکاری کن

چو انا سرمتاب از پند پیران

چو انا سرمتاب از پند پیران

چو انا سرمتاب از پند پیران

خودارزیا

- خط ریحان به کدام خط شبیه است؟
- در خط ریحان دور بیشتر است یا سطح؟
- دهانه حرف «ل» چند نقطه است؟

تحریرهای بیشتر

- سعی کنید نمونه خط تحریری سرمشق‌ها را با رعایت تناسب و دقت بنویسید.
- خط ریحان را با خط‌هایی که تا به حال شناخته‌اید مقایسه کنید. علاوه بر خط محقق به کدام خط دیگر بیشتر شباهت دارد؟

.....

.....

.....

.....

.....

.....

برگی از قرآن کریم / به خط ریحان

مشاهیر هنر خوشنویسی

میرزا محمد رضا کلهر (۱۳۱۰-۱۲۴۵ ق)

میرزای کلهر از خوشنویسان بنام تاریخ است که با بهره‌گیری از نبوغ خود نوآوری‌هایی در خط نستعلیق پدید آورد و توانست از این خط در چاپ سنگی استفاده نماید. از این هنرمند فرهیخته آثار بسیاری به یادگار مانده از آن جمله کتابت روزنامه وقایع اتفاقیه، چند شماره روزنامه شرف و شرافت، سفرنامه دوم ناصرالدین شاه به خراسان، فیض‌الموع و...

درس سوم

معرفی خط توتیع و مشق سطر نویسی (۲)

در پایان این درس ارزشمندی‌های خود:

- خط توتیع را بشناسید.
- با کلمات و ترکیب‌های بیشتری در سطح نویسی آشنا شده باشید.

به نمونه خط زیر دقت کنید. آیا این خط نیز از خطوط شش گانه است؟

نام این خط، خط توفیق است. سه دانگ این خط، دور و سه دانگ آن سطح است. این خط نیز یکی دیگر از خطوط شش گانه است و برای نگارش احکام قضات و توقیعات (به نامه ها، فرمان ها یا دستخط هایی گفته می شود که شاه امضا یا مهر می کرده) به کار می رفته است. همچنین از زمان یاقوت مستعصمی به بعد، نام سفارش دهنده، زمان نوشتن، نام خوشنویس و... را که در پایان کتاب ها و قرآن ها می آمده با این خط می نوشته اند.

خوشنویسی کنید

به نمونه خط از رویت و از روی آن مشت کنید.

راستی اور که شوی رستگا

لاذکره نه رستگا

راستی اور که شوی رستگا

علم وسیله آقدار است

علم وسیله آقدار است

علم وسیله آقدار است

دل سرگشته ما غیر ترا ذاکر نیست

دل سرگشته ما غیر ترا ذاکر نیست

دل سرگشته ما غیر ترا ذاکر نیست

چوناره طاعت امروز گیر

چوناره طاعت امروز گیر

چوناره طاعت امروز گیر

کتر از دانه نی پست مشومهر بود

کتر از دانه نی پست مشومهر بود

کتر از دانه نی پست مشومهر بود

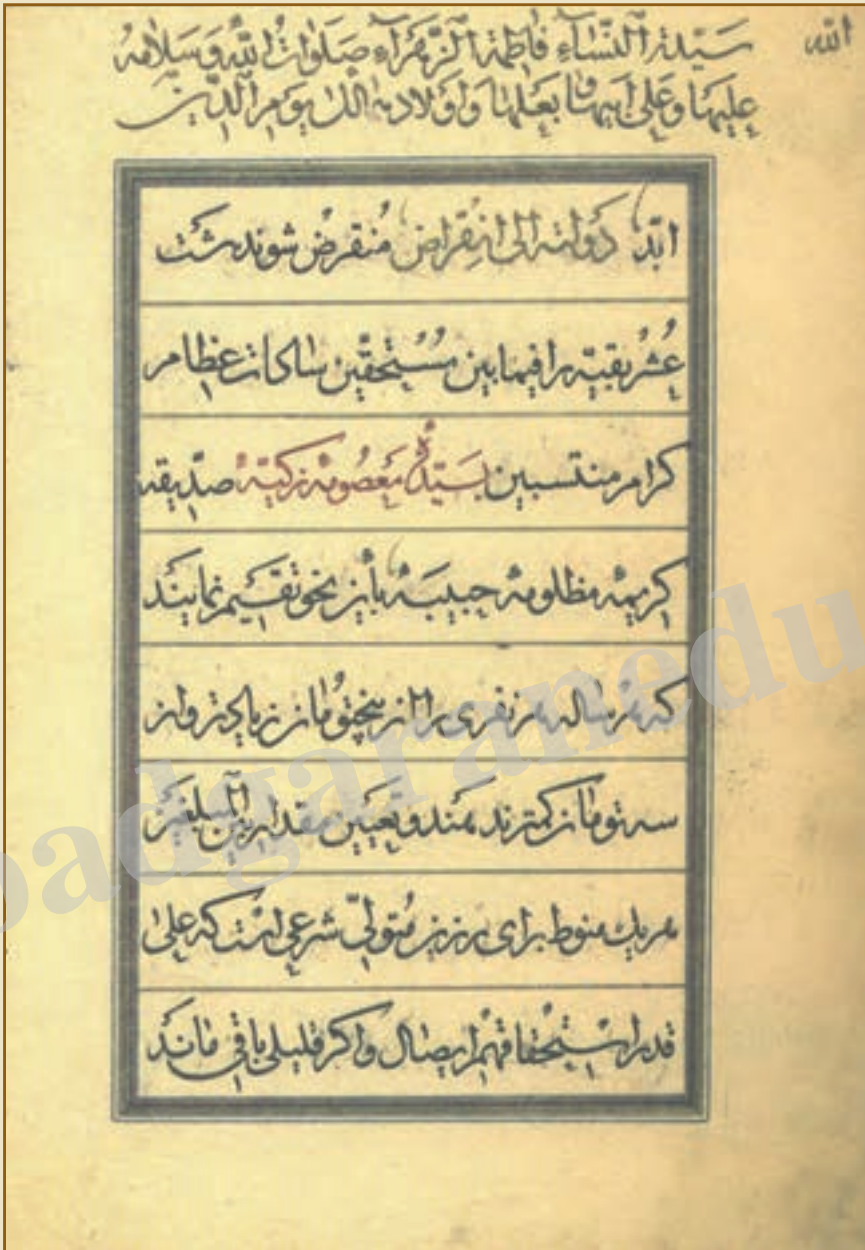

خودارزیا

- کاربرد خطّ توقیع را بیان کنید.
- یکی از سرمشق‌های این درس را با ترکیب دیگری بنویسید.

تجربهای مستر

- یکی از مشق‌های خود را با نمونه‌هایی که قبلاً نوشته‌اید مقایسه کنید، کدام یک به سرمشق کتاب شبیه‌تر است؟
- یک مصرع از یک شعر انتخاب کنید و آن را با خطّ تحریری بنویسید.

الله
سیدة النساء فاطمة الزهراء صلوات الله وسلامه
عليها وعلى آلهما واولادهما الذرية الطيبة

ابد كرامته الى انقرض منقرض شوند
عشر بقية را فباين مستحقين ساكانه عظام
كرامه متسبين بسيدك بصورت كيه صدقه
كرهيد مظلومه چيبه باين نحو قيه نمايند
كه مر ساله زهري را از پنجه مانز با چيز مانز
سدنومانگه كترند منند و عيبن قدس اين اهل بيت
مريك منوط براي زهري متولي شرعي است كه علي
قدس است بخفا فهدر چنان و اگر قلبلي باقر مانند

برگی از یک وقف نامه / خط توقیع / منصوب به احمد نیریزی (۱۳۲۷ ق) / کتابخانه مجلس شورای اسلامی

مشاهیر هنر خوشنویسی

میرزا غلامرضا اصفهانی (۱۳۱۰-۱۲۴۶ ق)

میرزا غلامرضا اصفهانی در خط کوفی و نستعلیق و در طبعیت از مدعیان کمال است
پیش از این در اصفهان در کمال کمال و در کمال کمال و در کمال کمال است
چنین است که در این کمال و در کمال کمال و در کمال کمال است
میرزا غلامرضا اصفهانی در کمال کمال و در کمال کمال است
میرزا غلامرضا اصفهانی در کمال کمال و در کمال کمال است
میرزا غلامرضا اصفهانی در کمال کمال و در کمال کمال است
میرزا غلامرضا اصفهانی در کمال کمال و در کمال کمال است
میرزا غلامرضا اصفهانی در کمال کمال و در کمال کمال است
میرزا غلامرضا اصفهانی در کمال کمال و در کمال کمال است
میرزا غلامرضا اصفهانی در کمال کمال و در کمال کمال است

شرح حال میرزا غلامرضا به خط شکسته تحریر

درس حمام

معدنی خط رقاغ و مشق سطر نویسی (۳)

در پایان این درس از شما انتظار می‌ود:

- خط رقاغ را بشناسید.
- در انتخاب ترکیب سطر مهارت داشته باشید.

به نمونه خطّ زیر توجه کنید. آیا این خطّ ثلث است یا خطّ دیگری است؟

آخرین نمونه از خطوط شش گانه خطّ رِقاَع است. این خط برای نوشتن رُقعَه‌ها (ورق‌های تک کوچک)، برای نگارش داستان‌ها و حکایت‌ها و نامه‌نگاری استفاده می‌شده است. رِقاَع، شباهت زیادی به خطّ توقیع دارد و همانند توقیع، سه‌دانگ سطح و سه‌دانگ دور دارد اما حروف آن پهن‌تر، ریزتر و کوتاه‌تر است.

خوشنویسی کنید

بادقت در نمونه خط زیر آن اشتق کنید.

شهادت عزت ابدی است

شهادت عزت ابدی است

شهادت عزت ابدی است

پیوند عسر بسته به مؤنست هوش دار

پیوند عسر بسته به مؤنست هوش دار

پیوند عسر بسته به مؤنست هوش دار

دیو چو بیرون و در فرشته در آید

دیو چو بیرون و در فرشته در آید

دیو چو بیرون و در فرشته در آید

کس را وقوف نیست که انجام کار است

کس را وقوف نیست که انجام کار است
کس را وقوف نیست که انجام کار است

صبر نجاست و لیکن بر شیرین دارد

صبر نجاست و لیکن بر شیرین دارد
صبر نجاست و لیکن بر شیرین دارد

خودارزیا

- کاربردهای خط رِ قاع چیست؟
- اولویت کشیده‌ها در سطر نویسی چیست؟

تجربایم شیر

- چند کلمه مشابه کلمات سرمشق‌هایی که تا به حال آموخته‌اید بیابید و خوشنویسی کنید.
- یکی از حروف الفبا را انتخاب کنید. نمونه‌های این حرف را در هفت نوع خطی که تا به حال شناخته‌اید بیابید و آنها را با یکدیگر مقایسه کنید.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ
 لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ مُحَمَّدٌ لَدَيْهِ
 وَقَفَّيْنَا نَامِرْ كَابِتُهُ هَذَا الْمُصْحَفُ الْمَجِيدُ الَّذِي
 لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفَتِهِ
 فَحَكِيمٌ حَمِيدٌ الْعَبْدُ الْفَقِيرُ عَلَاءُ الدِّينِ شَيْخِشِينِ
 الْقَاهِرِيُّ النَّبْرَوِيُّ فِي سَنَةِ ثَمَانٍ وَتِسْعِينَ

نمونه خط رِقَاع

مشاهیر هنر خوشنویسی

عمادالکتاب، محمد حسین سیفی قزوینی (۱۳۱۵-۱۲۴۰ ش)

عمادالکتاب سراسر عمر بر برکت خود را صرف خدمت به ایران و ایرانی نمود و اولین خوشنویسی بود که کتابچه‌های «رسم‌المشوق» در آموزش خوشنویسی را تحریر کرد و با رنج فراوان به چاپ رساند. وی افزون بر خوشنویسی که در آن استادی مسلم بود. شعر هم می‌سرود و نقاشی نیز می‌کرد. کتابت شاهنامه فردوسی، ترجیع‌بند هاتف، اوصاف‌الاشراف و قطعات و مرقعات بسیار همراه با کتیبه‌هایی مانند سردر بیمارستان فیروزآبادی از یادگارهای این هنرمند شهیر است.

درس پنجم

معرفی خط تعلیق و مشق و وسطی نویسی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- خط تعلیق را بشناسید .
- در انتخاب کشیده و ترکیب وسطی مهارت نسبی به دست آورید .

آیا نمونه خط زیر تفاوت خاصی با خط‌هایی که تا به حال شناخته‌اید دارد؟

این نمونه خط تعلیق است. خط تعلیق خطی است با پیوستگی و اتصالات حروف و کلمات که یک دانگ آن سطح و پنج دانگ آن دور است.

نمونه‌هایی از خط تعلیق که نخستین خط تماماً ایرانی است در سندهای سده ششم و هفتم هجری و کاشی‌های تخت سلیمان (۶۷۴-۶۷۰ هجری قمری) دیده شده است. اما خواجه تاج سلمانی (قرن هشتم هجری قمری) اولین بار در اواخر قرن هشتم آن را قانونمند کرد. این خط بیشتر در نگارش اسناد، احکام و انشاهای کاربرد داشته است.

خوشنویسی کنید

از روی سرمشق های زیر تمرین کنید.

زندگی در دنیای امروز

زندگی در مدرسه اراده است

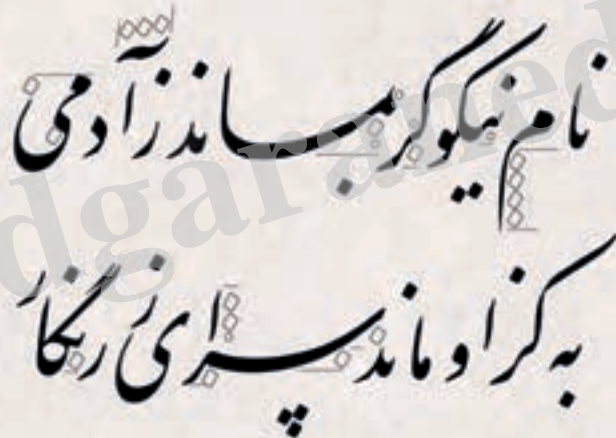
زندگی در دنیای امروز
زندگی در مدرسه اراده است

زندگی در دنیای امروز

زندگی در مدرسه اراده است

نام نیکوگر مساند ز آدمی
به کز او ماند سپهری رخا

نام نیکوگر مساند ز آدمی
به کز او ماند سپهری رخا

نام نیکوگر مساند ز آدمی
به کز او ماند سپهری رخا

جوانا سرتاب از پندیران

که پندیر از بخت جوان

جوانا سرتباب از پندیران

که پندیر از بخت جوان

جوانا سرتباب از پندیران

که پندیر از بخت جوان

خودارزیا

- خط‌هایی را که می‌شناسید نام ببرید.
- نخستین خط تماماً ایرانی چه نام دارد؟
- بهترین شکل انتخاب کشیده‌ها در دوسط‌نویسی چیست؟

تجرب‌های مشرق

- آخرین مشقی را که نوشته‌اید با اولین مشقی که در ابتدای سال تحصیلی نوشته‌اید مقایسه کنید.
- آیا خط‌های کاملاً ایرانی دیگری را می‌شناسید؟ درباره آنها تحقیق کنید.
- یک بیت از یک شعر را به شکل دوسطری در یک صفحه بنویسید.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

قطعه خط تعلیق / اثر خواجه اختیارالدین مششی گنابادی (۹۷۹-۹۴۹ ق) / کتابخانه کاخ گلستان

سیاه مشق نستعلیق / اثر میر حسین خوشنویس (درگذشت ۱۳۰۳ ق)

کتابت و فن در خوشنویسی

۱. برای فن خط از اصولی استفاده نمائید و از به کار بردن انواع خودکار، روان نویس و ادواته خودداری کنید.
۲. روزانه حداقل یک یا دو ساعت را به فن خط اختصاص داده و این کار را با دقت و در از جمله دقت نویسی انجام دهید.
۳. در هنگام نوشتن، صورت را مقابل صورت خود قرار دهید.
۴. حداقل با خود نویس، ابره برنگی که راحت بنشیند و عادت دارید در دست بگیرید و فقط توصیه می شود این کار به شکل با کونک حداقل با خود نویس به راحتی در معرض دید شما باشد.
۵. جمع نویسی از جوهر ارادی است که تاثیر بسزایی در معرفت شما دارد. سعی کنید، شکل کلمات و حروف آنها سر به سر بردارید و در این عمل دقت و تعریف نویسی کنید.
۶. اشکالی را که در فن هر دو دست می گیرید به مرور در فعالیت های نوشتاری خود استفاده نمایید.
۷. فنز و پاکیزه نویسی را همواره به نظر داشته باشید و به تنظیم وضعیت حروف، کلمات و سطرها نسبت کنید که هر دو تنظیم عالی عطش کمی خواهید بود و نسبت به فضایی که در اختیار دارید فوق العاده دقت نماید.
۸. از دست و نوشتن کلمات پرهیز و دست خود را به زیر نویسی که قالب زیباتری است عادت کنید.
۹. پوسته نویسی از بنا کاتبی با خوش خطی دارد و لذا با این روش نوشتن ابتدا اکل کلمات یا بخشهای متصل آنرا نوشت و بعد سایر کلمات، تا که هر کس خط را اضافه کرد.
۱۰. برای خوش خطی، عاده برش می که همان نوشتن است، می بایستی به شش نظری زیر که دیدن خطوط زیبای باشد توجه کرد. پس از شش نظری نیز غافل نشوید.

نمونه خط شکسته تحریری

چلیپای نستعلیق / اثر میر علی هروی (۹۵۱ ق)

چلیپای نستعلیق / اثر آقا فتحعلی حجاب شیرازی

قطعه نستعلیق (سوره حمد) اثر شاه محمود نیشابوری (زنده ۸۹۸ ق)

من مطلبی را، به گمانم، از قول «رومن رولان» خواندم که گفته بود در یک کار هنری، یک درصد هنر، نود و نه درصد اخلاق، یا احتیاطاً این گونه بگوییم: ده درصد هنر، نود درصد اخلاق. به نظرم رسید که این حرف، حرف دقیقی نیست. اگر از من سؤال کنند، من می گویم صد درصد هنر و صد درصد اخلاق. اینها با هم منافات ندارند. باید صد درصد کار با خلاقیت هنری ارائه داد و صد درصد آن را از مضمون عالی و تعالی بخش و پیش برنده و فضیلت ساز پُر کرد و انباشت. به نظر من، در کار شما دو چیز اساسی وجود دارد: یکی مایه کار، یکی هم جهت گیری کار است.

از سخنان مقام معظم رهبری، آیت الله خامنه ای

معادل مصوب فرهنگستان	معادل در کتاب	واژه بیگانه	ردیف
وبگاه	وبسایت	Web site, site	۱
نگاشتارگر	طراح گرافیک	graphist	۲
قاب‌بندی	کادربندی	framing	۳
اندیشه، فکر، آرمان، نظر، عقیده (بنا به مورد می‌توانند یکی از این گزینده‌ها را در بافت به کار ببرند)	ایده	idea	۴
نمونک	ماکت	maquette	۵
(در اینجا) چسبانه کاری	تکه چسبانی	collage	۶
پاره‌چین سازی	موزائیک کاری	mosaicking	۷
گچ‌رنگ	پاستل	pastel	۸
رقمی	دیجیتال	digital	۹
جُنگ	آلبوم	album	۱۰
قاب تصویر، قاب	کادر	frame	۱۱
(در اینجا) مهار، تنظیم	کنترل	control	۱۲
شکل	فرم	form	۱۳

